

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**PROFESYONEL SANATÇILARIN VE SANATÇI
OLMAYANLARIN SORUMLULUK, FARKINDALIK VE
AHLAKİ KİMLİK ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lütfü Murat ÜÇKARDEŞLER

**Lefkoşa
Haziran, 2023**

**Lütfü Murat
ÜÇKARDEŞLER**

**PROFESYONEL SANATÇILARIN VE SANATÇI OLMAYANLARIN
SORUMLULUK, FARKINDALIK VE AHLAKİ KİMLİK
ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

LİSANS TEZİ

**Lefkoşa
Haziran
2023**

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**PROFESYONEL SANATÇILARIN VE SANATÇI
OLMAYANLARIN SORUMLULUK, FARKINDALIK VE
AHLAKİ KİMLİK ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lütfü Murat ÜÇKARDEŞLER

Tez Danışmanı

Dr. Bingül Subaşı HARMANCI

Lefkoşa

Haziran, 2023

Onay

Lütfü Murat Üçkardeşler tarafından hazırlanan **Profesyonel Sanatçıların ve Sanatçı Olmayanların Sorumluluk, Farkındalık ve Ahlaki Kimlik Özelliklerinin Karşılaştırılması** başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Klinik Psikoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 07/06/2023 tarihinde kabul edilmiştir.

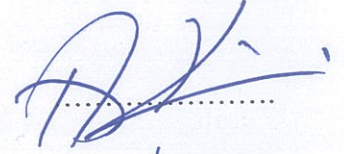
Jüri Üyeleri

Adı – Soyadı

İmza

Jüri Başkanı:

Prof. Dr. Aşkın KİRAZ

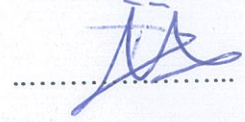
Jüri Üyesi:

Dr. Ayşe BURAN

Danışman:

Dr. Bingül Subaşı HARMANCI

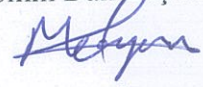

Anabilim Dalı Başkanı Onayı

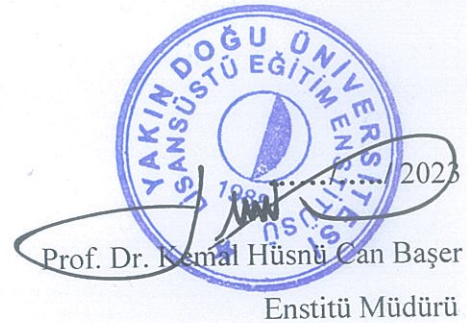
26/06/2023

Doç. Dr., Meryem Karaaziz

Psikoloji Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer
Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürü

Etik İlkelerine Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Lütfü Murat Üçkardeşler

...../...../2023

Teşekkür

Tez çalışmam süresince engin bilgi ve tecrübesiyle bana her zaman destek olan çok değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sayın Bingül SUBAŞI HARMANCI ve her zaman yanımda olan sevgili aileme ve dostlarıma destekleri için tüm kalbimle ve sonsuz teşekkür ederim.

Lütfü Murat Üçkardeşler

Özet

Profesyonel Sanatçıların ve Sanatçı Olmayanların Sorumluluk, Farkındalık ve Ahlaki Kimlik Özelliklerinin Karşılaştırılması

Üçkardeşler Lütfü Murat

Yüksek Lisans, Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Haziran, 2023, 114 sayfa

Bu araştırmanın amacı, profesyonel sanatçı olan ve sanatçı olmayan bireylerin kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın modeli nedensel-karşılaştırmalı model olarak belirlenmiştir. Araştırmanın evreni, 18 yaş ve üstü Türkiye’de yaşayan profesyonel sanatçılar ve sanatçı olmayan bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, 250 profesyonel sanatçı ve 250 sanatçı olmayan birey olmak üzere 500 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları olarak; Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Ahlaki Kimlik Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği ve Kişisel Sorumluluk Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma bulgusunda sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının ahlaki kimlik, kişisel sorumluluk ve Philadelphia farkındalık ölçekleri puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının ahlaki kimlik, kişisel sorumluluk ve Philadelphia farkındalık ölçekleri puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sanatçı olanların ahlaki kimlik puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sanatçı olanların ve sanatçı olmayanların arasındaki Philadelphia farkındalık puan ortalamaları farkı istatistiksel olarak anlamlıdır. Sanatçı olanların ve sanatçı olmayanların kişisel sorumluluk puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca sanatçı olanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanatçı olmayanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında ise pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanatçı olanların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanatçı olmayan katılımcıların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık

arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sanatçı olan ve olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların genel geçerliliğini arttırmak adına çalışmanın daha geniş bir örnekleme tekrarlanması önerilebilir.

Anahtar kelimeler: sanat, sanatçı, sorumluluk, farkındalık, ahlaki kimlik

Abstract

Comparison of Responsibility, Awareness, and Moral Identity Characteristics of Professional Artists and Non-Artists

Üçkardeşler Lütfü Murat

MSc, Department of Clinical Psychology

June, 2023, 114 pages

The purpose of this research is to compare the personal responsibility levels, awareness levels and moral identity characteristics of professional and non-artist individuals. The model of the research was determined as the causal-comparative model. The universe of the research consists of professional artists and non-artists aged 18 and over living in Turkey. The sample of the research consists of 500 participants, 250 professional artists and 250 non-artists. As the data collection tools of the research; Socio-Demographic Information Form, Moral Identity Scale, Philadelphia Awareness Scale and Personal Responsibility Scale were used.

In the research finding, there was no statistically significant difference between the moral identity, personal responsibility and Philadelphia awareness scale mean scores of the artists and non-artist participants and the age variable. There was no statistically significant difference between the moral identity, personal responsibility and Philadelphia awareness scale mean scores of the participants, who are artists and non-artists, and the educational status variable. There was no statistically significant difference between the moral identity mean scores of those who were artists and the mean scores of those who were not artists. The difference in Philadelphia awareness score averages between artists and non-artists is statistically significant. The difference between the personal responsibility point averages of those who are artists and those who are not artists is statistically significant. In addition, a positive, moderately strong, significant relationship was found between moral identity and personal responsibility of those who are artists. On the other hand, a low-power significant positive correlation was found between moral identity and personal responsibility of non-artists. A positive low-powered significant relationship was found between the moral identity of those who were artists and Philadelphia awareness. A positive low-power significant

relationship was found between non-artist participants' moral identity and Philadelphia awareness. There was a positive, moderately strong, significant relationship between non-artist participants' personal responsibility and Philadelphia awareness. In addition, a moderately strong positive correlation was found between non-artist participants' personal responsibility and Philadelphia awareness. It was determined that the participants who were artists and non-artists were statistically significant in the predictive effect of personal responsibility and moral identity on Philadelphia awareness. In order to increase the general validity of the findings obtained in the study, it may be recommended to repeat the study in a larger sample.

Keywords: art, artist, responsibility, awareness, moral identity

İçindekiler

Onay Sayfası	i
Etik İlkeler Uygunluk Beyanı	ii
Teşekkür.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	vi
İçindekiler	viii
Tablolar Listesi	xi
Şekiller Listesi	xiii
Kısaltmalar.....	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	3
Alt Amaçlar.....	3
Araştırmanın Önemi	3
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar	5

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller ve Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar	6
Kavramsal Temeller	6
Sorumluluk Duygusu ve Davranışı	6
Sorumluluk Kavramı.....	6
Sorumluluk ve Psikolojik Danışma Kuramları.....	8
Varoluşçu Yaklaşım.....	9
Gestalt Yaklaşımı.....	10
Seçim Kuramı ve Gerçeklik Terapisi.....	12
Sorumluluk Türleri	13
Kişisel Sorumluluk	14
Sosyal Sorumluluk.....	14

Ekonomik Sorumluluk.....	15
Sorumluluk Duygusunun Gelişimi	15
Farkındalık	17
Psikolojik Farkındalığın Tanımı	17
Farkındalık Tutumları	19
Farkındalık Aksiyomları	22
Farkındalık Becerileri	24
Farkındalık Teknikleri	25
Ahlaki Kimlik Kuramı	25
Augusto Blasi.....	26
Ahlaki Kimlik	26
Ahlaki Karakter.....	26
Ahlaki İradenin Gelişimi	26
Blasi'nin Modelinin Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları.....	27
Ahlaki Kimlik Üzerine Alternatif Yaklaşımlar	28
İlgili Araştırmalar	31

BÖLÜM III

Yöntem.....	40
Araştırma Modeli	40
Evren ve Örneklem	40
Veri Toplama Araçları	42
Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	43
Çalışmanın Planı	44

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR	46
----------------------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA	64
----------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
Sonuç	69
Öneriler	71
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	71
Klinisyenlere Yönelik Öneriler	71
KAYNAKÇA.....	72
EKLER.....	87
Ek-1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	87
Ek-2. Aydınlatılmış Onam Formu	88
Ek-3. Sosyo-Demografik Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu)	89
Ek-4. Ahlaki Kimlik Ölçeği	90
Ek-5. Philadelphia Farkındalık Ölçeği.....	91
Ek-6. Kişisel Sorumluluk Ölçeği	92
Ek-7. Ölçek Kullanım İzinleri.....	93
Ek-8. Etik Kurul İzni	96
Ek-9. İntihal Raporu	97
Özgeçmiş	98

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım.....	41
Tablo 2. Ölçeklerin İç Tutarlılık Katsayılarının İncelenmesi	43
Tablo 3. Ahlaki Kimlik Ölçeği, Kişisel Sorumluluk Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçek Puanlarına Ait Betimsel Değerler.....	44
Tablo 4. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel Bulgular.....	46
Tablo 5. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Farklılaşması	47
Tablo 6. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Farklılaşması	48
Tablo 7. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Philadelphia Farkındalık Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Farklılaşması	49
Tablo 8. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Philadelphia Farkındalık Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Farklılaşması	50
Tablo 9. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk Ölçeği Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşması	51
Tablo 10. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Philadelphia Farkındalık Ölçeği Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşması	52
Tablo 11. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği ve Kişisel Sorumluluk Ölçeği Puan Ortalamalarının Farklılaşması.....	53
Tablo 12. Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Kişisel Sorumluluk Düzeyi İlişkisi.....	54
Tablo 13. Sanatçı Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Kişisel Sorumluluk Düzeyi İlişkisi.....	55
Tablo 14. Sanatçı Olan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Philadelphia Farkındalık Düzeyi İlişkisi.....	57
Tablo 15. Sanatçı Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Philadelphia Farkındalık Düzeyi İlişkisi	58

Tablo 16. Sanatçı Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk İle Philadelphia Farkındalık Düzeyi İlişkisi	60
Tablo 17. Sanatçı Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk İle Philadelphia Farkındalık İlişkisi.....	61
Tablo 18. Sanatçı Olan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk ve Ahlaki Kimliğin Philadelphia Farkındalığı Yordayıcı Etkisi	62
Tablo 19. Sanatçı Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk ve Ahlaki Kimliğin Philadelphia Farkındalığı Yordayıcı Etkisi	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Blasi'nin Ahlaki Kimlik Kuramının Formülüzasyonu.....	27
Şekil 2. Rest'in Dört Bileşenli Ahlak Modeli	30

Kısaltmalar

AKÖ:	Ahlaki Kimlik Ölçeği
KKTC:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KSÖ:	Kişisel Sorumluluk Ölçeği
PFÖ:	Philadelphia Farkındalık Ölçeği
SPSS:	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı

BÖLÜM I

Giriş

Sorumluluk duygusu, hem zihinsel aktiviteler hem de olaylar ve durumlar üzerinde kontrol sağlamaya yönelik çabayla ilişkilidir. Bir eyleme karar vermek farkındalık ve sorumluluk duygusuyla sonuçlanmaktadır (Salkovskis ve Forrester, 2002). Bu noktada sorumluluk duygusu farkındalık kavramı ile birlikte ortaya çıkabilmektedir. Farkındalık kavramı, bireylerin kendi eylemlerini ve kendi eylemleri aracılığıyla dış dünyayı algılamalarını ifade etmektedir (Moretto, Walsh ve Haggard, 2011). Duygusal ve davranışsal süreçlerle birlikte ortaya çıkan sorumluluk ise, iki farklı bakış açısıyla ele alınabilmektedir. Bunlardan ilki, diğerleriyle olan ilişkilere yönelik sorumluluktur (Cüceloğlu, 2010). Asıl önemli olan ikincisi ise insanların kendi ihtiyaçlarını keşfedip, ihtiyaçlara yönelik tutum ve davranış geliştirmesini sağlayan ahlaki kimlik kavramıyla ilintili sorumluluk kavramıdır. Bireyin ahlaki kimlik özelliklerine göre kendine gösterdiği değer ile bütünleşerek farkındalıklarını ve sorumluluklarını geliştirmektedir (Altıntaş, 2015).

Problem Durumu

Hızla değişen ve globalleşen dünyada insanlar sorumluluklarını gerçekleştiremez hale gelmiş, kendilerine sunulan tüm değerleri bitirerek içinde buldukları hızlı değişimden kaynaklı içsel uyumu yitirmiş hale gelmektedirler. Üstelik geçmişten günümüze kadar insan hayatında son derece belirleyici olan ve insanî değerlere kaynaklık eden ahlak ve sorumluluk kavramlarının, son dönemde yaşanan modernleşme ve sekülerleşme gibi büyük çaplı değişimler sebebiyle gündelik yaşamda hissedilir etkisini yitirdiği izlenmektedir. Bu nedenlerle çağımızdaki bu hızlı değişim insan hayatındaki tüm değerlere etki ettiği gibi gençlerin hem sorumluluk duygusu hem de farkındalık becerisi gelişimlerinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu durum konunun akademik açıdan farklı boyutlarla ele alınmasını gerekli hale getirmektedir. Bu araştırmanın hareket noktasını da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür (Turan, 2019: 2).

İlgili alanyazına göre, Perez ve Bosque (2013) sorumluluk ve farkındalık düzeylerinin genç yetişkinlerde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Aliakbari ve Kafshgar (2013) ve Terzioğlu (2015)'nin yaptığı çalışmalarda sorumluluk duygusu ile ahlaki kimlik özelliklerinin yaşa göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar mevcut çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Bunun sebebinin deneyim artışı olduğu düşünülmektedir. İnsanlar hayatları boyunca birçok deneyim yaşar. Deneyimler ise beraberinde olumlu ve olumsuz sonuçlar getirir. Bu sonuçlar duyguları, düşünceleri ve davranışları pekiştirmektedir (Baek ve Yoon, 2017). Bu sebeple, olumlu ve olumsuz sonuçlarla karşılaşan bireylerin, kararlarının ve davranışlarının sorumluluğunu alma noktasında farkındalık geliştirdiği düşünülmektedir. Bu durum yaşı genç olanların bir karar ya da eylemde sonuçlarını düşünmeden hareket edebileceğini, yaşı ilerlemiş olanların ise karar ya da eylemde kazanç ve kayıpların farkında olarak hareket edeceğini düşündürmektedir. Örneğin, çocuğuna karşı sıcak ve samimi davranışların kazanç ve kayıplarını gören babanın, zamanla bu sonuçlara göre hareket etmesi beklenmektedir.

Araştırmanın odak noktalarından biri olan ahlak kavramı, insanlığın var oluşundan bu zamana üzerinde durulan, tartışılan ve toplumun temel yapısını oluşturan, hukuki kaynaklarda yer alan konuların başında gelmektedir. Geçmiş dönemlerde daha çok felsefenin tartıştığı konu olan ahlak, artık birçok bilim dalında tartışılır hale gelip kendisine yer bulmuştur (Aquino ve Reed, 2002; Hardy ve Carlo, 2005). Aquino ve Reed (2002) ahlaki kimliğin farklı içeriklerden meydana gelebileceğini ifade etmiştir. Bazı bireyler için şefkat ve merhamet ahlaki kimliğin odağında iken bazı bireyler için adaletli olmak ve dürüstlük ahlaki kimliğin odağındadır. Buna göre ahlaki kimlik kişiliğin özgün bir boyutudur. Benliklerinde ahlaki kimliği merkeze almayanlar ya da daha az merkezde tutanlar sorumluluk duygusunu daha az hissedip bu nedenle de daha az ahlaki davranışa güdülenecekleri beklenmektedir. Bunun sonucu ise bu bireylerin başkalarının ilgi ve ihtiyaçlarına karşı daha duyarsız olmalarıdır (Aquino, Freeman, Reed, Lim ve Felps, 2009). Ancak bireylerin ahlaki kimliklerinin merkezlerinde ister dürüstlük, adalet, güven verme olsun ister duyarlı olma, iyi niyet olsun sonuçta ahlaki kimliği benlik odağında olan bireyler yaşamlarında görev ve sorumluluk duygusuyla hareket ederler ve ahlaki davranmaya güdülenirler (Hardy, 2006). Bu doğrultuda çalışmanın problem cümlesi profesyonel sanatçıların ve sanatçı olmayanların sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı profesyonel sanatçı olan ve sanatçı olmayan bireylerin kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılmasıdır.

Alt Amaçlar

Araştırmanın amacına göre alt amaçları aşağıda yer almaktadır:

- Sanatçı olan ve sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özellikleri sosyo - demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
- Sanatçı olan ve sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özellikleri farklılık göstermekte midir?
- Sanatçı olan ve sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ve farkındalık düzeyleri ile ahlaki kimlik özellikleri arasında ilişki var mıdır?
- Sanatçı olan ve sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk düzeyleri ve ahlaki kimlik özellikleri farkındalık düzeylerinin yordayıcısı mıdır?

Araştırmanın Önemi

Toplumun temel yapıtaşı olan bireylerdeki sorumluluğa yönelik tutum, sorumluluk duygusunun gelişimi için önem arz etmektedir (Cüceloğlu, 2010). Sorumluluk duygusu çevresel davranış üzerinde etkili olabilmektedir. Bireylerin içinde yaşadıkları çevreye zarar veren eylemlerde bulunurken üzüntü, utanma ve suçlu hissetme eğiliminde oldukları bilinmektedir. Bu noktada, çevreden sorumlu olma duygusu bireylerin doğanın sürdürülebilirliğini sağlamak için her zaman olumlu adımlar atma ve çevreye zarar verebilecek olumsuz faaliyetlerden kaçınma davranışlarını iyileştirebilir. Sonuç olarak, sosyo-ekonomik koşullardan etkilenen sorumluluk duygusu çevresel davranışı etkilemektedir (Widhiastuti, 2019). Çünkü sorumluluk alan kişilerin güçlü hayal gücüne sahip oldukları, başarısız olma ihtimallerinin daha düşük olduğu ve daha az evhamlı olduğu düşünülmektedir (Özen,

Gülaçtı ve Çıkılı, 2002; Cüceloğlu, 2010). Buna göre bireylerin farklı faktörlere ilişkin farklı sorumluluk duyguları vardır. Bir toplumda yetişen bir kişinin ailesine, arkadaşlarına, çevresine, devletine, diğer milletlere, hayvanlara ve diğer varlıklara karşı farklı sorumlulukları olduğunun da altı çizilmektedir.

Hayata direkt olarak temas edebilen ve geniş bir çerçeve sunan sorumluluk kavramı temelde, bireysel ve sosyal sorumluluk olarak ele alınabilir. Bireysel sorumluluk kişinin özünde kusurlarını ve yanlışlarını kabul edebilmeyi ve düzeltebilmeyi, olumlu ilişkiler kurmayı, faydalı olmayı, üretmeyi, kendine güvenmeyi ve kendini geliştirmeyi gerektirir. Sosyal sorumluluk ise genel olarak bireysel sorumluluğa yönelik gerekliliklerin çevreye uyarlanmasıdır (Özdemir, 2019). Sosyal sorumluluğun gelişiminde ebeveynin eğitim düzeyinin önemli bir vurgulanmaktadır (Zhang, 2020). Sorumluluk kavramı birçok yönden incelenebilir fakat sorumluluk kavramında ortak olan temel nokta, farkındalık ve ahlaki kimlik özellikleridir. Bu açıdan sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerinin varlığıyla kendini gösterir (Watson, 1996).

Araştırmanın odak noktası olan sanatçı ve sanatçı olmayan bireylerin sahip oldukları kişisel ve sosyal unsurların belirlenmesi sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özellikleri çerçevesinde uzmanlara ve araştırmacılara ışık olacak bir taslak sunabilir. Çünkü bireylerin tamamlanma ihtiyacı, son dönemlerde bilişsel-davranışçı ekoller arasında önemli bir yer edinmeye başlamıştır ancak çeşitli değişkenlerle olan ilişkisi Türkiye’de çok az araştırılmıştır. Ahlaki kimlik ile bilişsel tamamlanma ihtiyacının öğelerinden sorumluluk ve farkındalık kavramları üzerindeki etkisi bilimsel anlamda bilinmemektedir. Bu ifade bir hipotez niteliğindedir ve bu araştırmaya bu hipotezin sınanması açısından önemlidir. Bu çalışmada sanatçı ve sanatçı olmayan bireylerin yordadığı düşünülen ahlaki kimlik, sorumluluk ve farkındalık kavramları açısından ele alınmasının ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ahlaki kimlik ile sorumluluk ve farkındalık kavramları etkisinin araştırılmış olması hem ilgili literatüre hem de bu konularda araştırma yapan uzmanlarına önemli katkılarda bulunacaktır. Türkiye’de ulaşılabilen bilimsel çalışmalara bakıldığında ise bu ilişkiyi incelemeyi ortaya koyan çok fazla araştırma bulunamamıştır. Ayrıca araştırmanın odak noktası olan sanatçılar ile sanatçı olmayanlar arasındaki psikolojik farklılıklar ilgili literatürde yapılan araştırmalarda rastlanılmamıştır. Buna göre bu çalışma ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Tüm bu temel öğelerin sanatçı olan ve sanatçı olmayan bireylerdeki dağılımının hiç

araştırılmamış ve aydınlatılmaya muhtaç bir problem olması doğrultusunda profesyonel sanatçıların ve sanatçı olmayanların sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması araştırmanın önemini de belirginleştirmiştir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma

- Araştırmanın örneklemini oluşturan 250 profesyonel sanatçı (kadın-erkek) ve 250 sanatçı olmayan (kadın-erkek) birey olmak üzere 500 katılımcı ile sınırlıdır.
- Araştırmanın veri toplama araçları olan; Sosyo-Demografik Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu), Ahlaki Kimlik Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği ve Kişisel Sorumluluk Ölçeğinin ölçtüğü özellikler ve onlardan elde edilen bulgular ile sınırlıdır.

Tanımlar

Ahlak: İnsanların uymakla sorumlu olduğu iyi ve kötü davranışlar örüntüsüdür (Kulaksızoğlu, 1997).

Ahlaki Kimlik: Bireylerin ahlak kavramını sadece muhakeme olarak değil benliğinin bir parçası olarak görüp görmemesidir (Sarı ve Dağ, 2009).

Farkındalık: Anda yaşanan duygu ve düşüncelerin farkına vararak, düşünceyi yargılamadan, kabul etmeyi savunur (Brown ve Ryan, 2003).

Sorumluluk: İnsanların kendi davranışlarının veya kendi sorumluluğu altına giren herhangi bir olayın bilincinde olması, davranışlarının ve durumların sonuçlarını üstlenmesidir (Owens,1983: 22).

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller ve Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışma ile ilgili kavramsal açıklamalara, tanımlamalara ve çalışma ile ilgili literatürde geçen ve daha önce yapılmış olan araştırmalara ilişkin bilgilere değinilmiştir.

Kavramsal Temeller

Araştırmanın amacı kapsamında sorumluluk duygusu ve davranışı, farkındalık ve ahlaki kimlik kuramı kavramsal temelleri ilgili literatür kapsamında ele alınmıştır.

Sorumluluk Duygusu ve Davranışı

Sorumluluk, bireyin başta kendisine daha sonra ise çevresine karşı yapmakla yükümlü olduğu görevlerdir. TDK (2022) sorumluluk kavramını, bireyin kendi tutum ve davranışlarını veya kendi yetki alanındaki herhangi bir olay veya olayların sonuçlarına katlanması, sorum, mesuliyet şeklinde tanımlanmıştır. Bireyin sorumluluk duygusu uzun bir süreçte oluşmaktadır. Bu süreç; bireyin bulunduğu aile ortamında başlayıp, sosyal ve okul ortamında devam eder. Sorumluluk bireyin ailesinden gördüklerine, yaşına, cinsiyetine, okul hayatında gördüklerine, mesleğine, tecrübesine, bulunduğu toplumdan gördüklerine göre farklılık gösterebilmektedir (Bilgiç, 2003; Özen, 2001).

Sorumluluk kavramı. Sorumluluk kişinin çocukluğunun ilk döneminden başlayıp kişinin yaşına, cinsiyetine ve gelişim seviyesine uygun bir şekilde vazifelerini gerçekleştirmesi eylemidir (Yavuzer, 1999). Cüceloğlu (2002), sorumluluk kavramını bireyin kendisiyle ilgili olan olay ve davranışlardan dolayı hesap vermeye hazır bulunması şeklinde ifade etmiştir. Herdem (2016)'e göre ise sorumluluk, bireyin kendi bilgisini, toplumun faydası üzerine geliştirmesi ve kullanması olarak tanımlamaktadır. Deveci'nin (2008) Ohio State Education Department (1990)'dan aktardığına göre ise sorumluluk (Xie, 1990):

- Bireyin ailesine, içinde bulunduğu ortama, yaşadığı ülkeye ve dünyaya güç katmak için çalışması, vatandaşlık haklarını koruması ve gerçekleştirilmesi, kendinden beklenen görevleri yerine getirmesi, disiplinli olması, yasal otoriteye karşı saygı duyması, okula düzenli devam etmesi, okul merkezli faaliyetlere katılması olarak detaylandırılmıştır.
- Kişinin kendine ve çevresine karşı sorumlulukları vardır. Bunlar; kendinin farkında olma, yeni bilgi ve beceriler kazanma, yetenek ve becerilerini geliştirme, öğrenmeye karşı istekli olma, kendi düşüncelerini değerli görme, yalan söylememe, özgüven sahibi olma, zamanını verimli kullanma, kişisel temizliğini yapma, sağlıksız ürün ve gıdalardan uzak durup beslenmeye dikkat etme gibi sorumluluklar kişinin kendine karşı olan sorumluluklarıdır. Çevreyi ve doğayı korumak, çevremizdeki canlıların haklarına karşı saygılı olmak, doğal kaynakları korumak, israftan etmemek, doğaya zarar verenleri uyarmak gibi sorumluluklar ise kişinin çevresine karşı olduğu sorumluluklarıdır.

Sorumluluk sahibi birey; kendine göre mantıklı olan kararları kendi alıp uygulayabilen, kendine güvenebilir, aldığı kararların arkasında durabilir, alacağı ve uygulayacağı kararlarda çevresindeki insanları anlayışla gözetip kollayabilir. Birey sorumluluk duygusunu kazanmaya çocuk yaşlarda başlar. Sorumluluk sahibi birey olayları kendi duygu ve düşünceleri çerçevesinden bakıp yorumlayabilir. Sorumluluk sahibi birey duygu ve düşüncelerini herkesten bağımsız düşünüp uygulayabilir. Sorumluluk sahibi birey özgüvenini kazanmıştır. Birey yaşantısını şekillendirebilir, birey başarılarından zevk alır başarısızlıklarından ders alıp düzeltir, aile ve toplum hayatına uyum sağlayıp kurallara uyar. Toplumunu meydana getiren bireyler, topluma karşı sorumluluklarını anlayışlı bir şekilde yerine getirdikleri zaman buldukları toplumun gelişmesine önemli katkıda sağlamaktadırlar (Aladağ, 2009; Filiz, 2016).

Kişiler toplumla iç içe bir şekilde, kendi yaşamına yönelik belirlemiş olduğu hedeflere ilerlerken çevresinin kendisine yönelik beklentiler içinde olduğunun farkına varır ve kendi değerleri ile kıyas yaparak uygun adımları atmaya özen gösterir (Wubbolding, 2015). Kişilerin bir toplum içinde olduklarını bilmeleri gerekmektedir. Toplum içinde yaşayan insan, hayatını düzenli ve ahenkli olarak devam ettirebilmesi için bir takım görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve diğer insanlara karşı anlayışlı olmalıdır. İnsan en başta kendisine olan sorumluluğunun farkına varmalı daha

sonra ise içinde bulunduğu çevresine dair nelerden sorumlu olduğu hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Böyle bir sorumluluk toplumdaki insanlara yaşatılmaya çalışıldığında ideal bir toplum oluşturulabilir (Aydın, 1999).

Sorumluluk sahibi kişiler empati yetenekleri güçlü olan, topluma ve kendine karşı hassasiyetleri olan ve toplumsal kurallara uyum sağlayan yönleriyle ifade edilebilir (Ergül ve Kurtulmuş, 2014; Hayta Önal, 2005). Sorumluluk sahibi bireyler; yer aldığı topluma uyum ve saygı sağlayabilen, diğer insanlara yönelik olduğu kadar kendilerine yönelik de dengeli bir biçimde sorumluluklarını gerçekleştirirler (Celep, 2011). Buna göre sorumluluk bilinci; insanları, sosyal hayatından akademik hayatına; kişisel gelişiminden iş hayatındaki başarısına kadar her alanda etkilemektedir. Bu yüzden insan var olduğu süre zarfında sorumlulukları da var olacağı söylenebilir.

Sorumluluk ve psikolojik danışma kuramları. Sorumluluk bireyin kendi eylemlerinin veya herhangi bir etkisinin bulunduğu bir olay ya da durumun sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Duygu, davranış ve yaşam biçimi ile yakından ilişkili olan sorumluluk kavramı, verilen bir kararın ya da yapılan bir eylemin sonuçlarının kabul edilmesiyle ilgilidir (Acar, 2012). Bir başka deyişle sorumluluk, bireyin kendi eylemlerinin ya da kendi kontrolündeki herhangi bir durumun bilincinde olarak sonuçlarının artı ve eksilerini kabul etmesi olarak açıklanabilir (Çiçekli, 2019). Bu sebeple, sorumluluk birçok kişi tarafından hesap verebilirlik olarak da tanımlanabilmektedir (Shoemaker, 2017).

Gerçeklik terapisine göre sorumluluk, kişinin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve bunu başkalarını mahrum bırakmayacak şekilde yapabilmesi olarak tanımlanır (Glasser, 1965). Böylece gerçeklik terapisine göre, kişi bir seçim yapıyorsa bu seçimin sonuçlarını ve sorumluluklarını kabul etmesi gerekmektedir (Corey, 2015). Varoluşçu terapi ise, sorumluluk kavramının insan yaşamını etkileyen önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmektedir. Öyle ki, yaşam doyumunu olumsuz bir şekilde etkileyen kaygı duygusu ile sorumluluktan kaçış davranışını ilişkilendirmektedir. Böyle bir yaklaşımla birlikte Varoluşçu terapinin temel amacı, bireyin sorumluluklarını üstlenmesini sağlamak olmuştur (Geçtan, 2002). Varoluşçu terapiye göre, özgür bir seçimin sunucunda oluşan sorumluluk duygusu, bireylerin yaşam biçimine yön vermektedir (Corey, 2015). Özetle sorumluluk hayatın her aşamasında var olan, toplum ve kültür tarafından önemsenen ve öğretilmesi hedeflenen bir özelliktir. Bunun

yanında duygu ve davranış olarak kendini gösterebilen sorumluluk, öğrenilebilen ve gelişebilen bir karakter özelliğidir (Acar, 2012).

Sorumluluk, kişinin kendi benliğinin, yaşam sürecinin ve duygusal durumunun kendi kontrolünde olduğunun bilincinde olmasıdır. Bununla birlikte sorumluluk yasa, ahlak ve para ile ilgili konularda mesul olma durumunu da ifade etmektedir (Çiçekli, 2019). Kişi isteklerinin ve tercihlerinin bilincinde olduğunda sorumluluk ile karşı karşıya gelir. Bu noktada değinmek gerekir ki sorumluluk ve özgürlük birlikte var olmaktadır. Hatta özgürlük yoksa sorumluluk kavramından da bahsedilemez (Strawson, 2008). Birey yaptığı davranışlar ve yapmadığı davranışlar olmak üzere bütün yaşamından sorumludur. Harekete geçmek ve hareketsizlik, özgür bir şekilde verilen karar doğrultusunda sorumluluk gerektiren eylemleri ifade etmektedir. Sorumluluk alma değişimin ilk adımıdır (Özen, 2013). Fakat insan, sorumluluk bilincinden kaçınma çabasına girmektedir. Sorumluluktan kaçınma genellikle bağımsız eylemden kaçınma ve kararlar ilişkili bozukluk, zorlantı, sorumluluğun yer değiştirmesi ve sorumluluğu yadsıma gibi şekillerde kendini gösterebilmektedir (Yalom, 2018). Bu bağlamdan yola çıkılarak sorumluluk yaklaşımları aşağıda detaylı olarak alt başlıklar halinde ele alınmıştır:

Varoluşçu yaklaşım. Heidegger, DASEIN kavramıyla insanın varoluşunun koşullarını vurgulamaktadır (Yıldızdöken, 2017). Buna göre, insanın günlük hayatını şekillendiren temel ihtiyaçlar, doğumdan itibaren yaşamını devam ettirebilmesini sağlayan koşullar, insanın varoluşsal gerçeğiyle sıkı sıkıya ilişkili görülmektedir (Sherif, 1937; Frankl, 2010).

Heidegger bugün bilinen anlamda varoluşçu düşüncenin esas kaynağı kabul edilmektedir. Heidegger'in Varlık ve Zaman'ı Binswanger ve diğer varoluşçu psikiyatrist ve psikologlara insanı anlamak için bir zemin oluşturmuştur. Taoizm'in kurucusu Lao Tzu'nun yazdıkları ve Zen Buddhism'i ile varoluşçu yaklaşım arasındaki benzerlikler de son derece dikkat çekici olmuştur (May, 1958). Yaşamın tanımlanmasının güçlüğü ve insanın sınırlılığının kendi yaşamını şekillendirmesindeki etkisini tarif etmeye çalışan ve yapmanın tek yolunun olmak olduğunu söyleyen Lao Tzu'nun düşünceleri, Zen Budizmi'nin de tıpkı varoluşçulukta olduğu gibi ontoloji ve oluşla ilgileniyor olması ve özellikle nesne ve özne arasındaki kopuşu ortadan kaldıran bir gerçeklik algısı arayışı varoluşçuluk, Taoizm ve Zen Budizm'ince paylaşılan,

sağlam, ortak bir zemin oluşturuyor gibi görünmektedir (Hoffman, 2019). Bu yaklaşımlardaki benzerliğin kaynağının insanın doğaya karşı yürüttüğü mücadelenin insanın kendine yabancılaşması ile sonuçlanmasında ve özne ile nesne arasındaki derin kopuşun doğu kültürlerinde gerçekleşmemiş olmasında yattığı ifade edilmiştir (Singh, 2021). Batı kültürü sorunun üstesinden gelmenin yolunu varoluşçulukla ararken Doğu kültürü başından beri bu anlamda bir ikiliğin olmadığını savunarak bütünlükten yana olmuştur. Batının tecrübe ettiği soruna bir çözüm olarak gördüğü yaklaşım Doğu kültürünün başından beri muhafaza etmeye çalıştığı yaklaşımla örtüşmektedir (De Silva, 2001). Bu bağlamdan yola çıkılarak varoluşçu yaklaşım humatistik psikoloji ile ortak bir değerde, insan potansiyeline kıymet verme ilkesinde buluşurken, insanın özünde olan ve yıkıcı da olabilecek güçler ve insanın limitliliği ile insanın potansiyeli arasında bir denge oluşturmuştur (Van Deurzen, 2019)

Gestalt yaklaşımı. Geştalt kelimesi Almanca'da kalıp, biçim, şekil veya konfigürasyon anlamlarına gelmektedir. İsmi bu kelimedenden alan Geştalt terapi, Friz Perls ve Laura Perls tarafından geliştirilen varoluşçu bakış açısının etkilerini de içeren bir psikoterapi yaklaşımıdır. Geştalt terapisinin temel önermesi, insan doğasının kalıplar ya da bütünler halinde var olduğu, birey tarafından bu şekilde deneyimlendiği ve insan doğasının yalnızca bütünü bir işlevi olarak anlaşılabilir (Perls, 1981). Bundan hareketle Geştalt yönelimli bir terapi yaklaşımında kullanılan geştalt kelimesi, bir kişinin tüm özellikleriyle birlikte ele alınan görünümünü ve bütünlüğünü de ifade etmektedir (Mann, 2010). Bu bakış açısına göre bütün, kendisini oluşturan parçaların birer birer ele alınmasıyla açıklanamaz. Bu yüzden insan sağlığı da yalnızca bedensel ya da yalnızca ruhsal olarak değerlendirilmemelidir. Bedensel, zihinsel ve ruhsal yaşantılar birlikte ve birbirleriyle iş birliği içindedir; birinde ortaya çıkan bir değişiklik diğerlerini de etkileyerek organizmanın bütününde bir değişime yol açacaktır (Daş, 2020a; Daş, 2020b).

Geştalt yaklaşımında, geştalt kelimesinin şekil anlamına geldiğini ve insanların bütünü parçaların toplamından farklı olarak, anlamlı bir bütünlük içinde algıladıklarına değinmiştik. Bu bütünlerde bir zemin, bir de öne çıkan figür/şekil/geştalt vardır ve bu şekil-zemin ilişkisi bütünlük içinde bir anlam taşımaktadır (Yontef, 1979). Geştalt, ele alınan ihtiyaca bağlı olarak değişen, periyotlara yayılabilen bütün bir ihtiyaç deneyimi temsil etmektedir. Geştalt oluşumu, organizmanın bir ihtiyacın ortaya çıkışından ihtiyacın giderilme sürecine kadar olan

bütün bir deneyimi ve ihtiyaç karşılanırken yaşanan deneyimin kalitesini kapsar (Mann, 2010). İyi bir geştalt, açık ve anlaşılırdır; şekil/zemin ilişkisi kişinin acil ihtiyaçlarının değişkenliğine yanıt verir ve kişiyi o geştalti tamamlaması için harekete geçirir. Bir ihtiyaç giderildiğinde bu geştalt artık tamamlanmıştır ve bir sonraki tamamlanmamış ihtiyaç onun yerini alabilir (Yontef, 1979).

Organizmanın dikkati ve farkındalığı çoğunlukla şekilde yani ihtiyacındandır. Çünkü organizmanın ihtiyacı, fenomenolojik alanı şekil ve zemin olarak kutuplaştırarak şekli ön plana alırken, zemini arka planda tutar. Ancak, bu her zaman hemen gerçekleşmez; daha ziyade, şeklin/geştaltın oluşumuyla başlayan ve ardından şeklin keskinleşmesi ve öne çıkması için organizmanın geçmesi gereken aşamalar, tamamlaması gereken bir döngü vardır (Burley ve Freier, 2004). Bu döngü ve döngüde yer alan aşamalar kuramın teorisyenleri tarafından farklı isimlerle ele alınmış olsa da içerik olarak önemli farklılıklar söz konusu değildir. Daş (2020b), bu döngüyü ihtiyaç döngüsü olarak ele almış, yedi aşamalı bir model ortaya koymuştur. Bu modelin aşamaları; duyum, farkındalık, harekete hazırlanma, hareket, temas, doyum ve geri çekilmedir. Böylelikle ihtiyaç döngüsü tamamlanır (Daş, 2020b).

Geştalt, kişinin mevcut koşulları ve alışkanlıklarının getirdiği ihtiyaçların yanı sıra geçmişinin ve geçmişteki ihtiyaçlarının da bir yansıması olabilir. Diğer bir deyişle, geştalt oluşumu geçmişle, gelecekle, çevreyle, iç ve dış dünyayla ilişkilidir ve bunlardan etkilenmektedir (Perls, 1971). Bu sebeple çocukluğunda tamamlanmamış ihtiyacı olan, sabitleşmiş bir geştalte sahip olan kişinin, şu an tamamlamaya çalıştığı ihtiyacı geçmişe dayanan bir ihtiyacı olabilir (Burley ve Freier (2004) Kişinin sabitleşmiş geştaltını şimdiki zamanda tamamlamaya çalışması oldukça sağlıklıdır; ancak mevcut çevresi çocukluğundakinden çok farklı olan kişinin bu ihtiyacını karşılamak için çocukluğunda verdiği tepkilere benzer şekilde tepki vermeye devam etmesi ve eskiden bildiği işlevsel olmayan yöntemleri kullanması ihtiyaçlarını karşılayamamasına sebep olacak ve bir tür kısır döngü yaratacaktır (Daş, 2020b). Bu noktada Zinker (1998), Geştalt terapi yaklaşımında patolojinin, bir sorunu çözmek için tekrarlanan, doğal süreçte ortaya çıkan kesintiler olarak kavramsallaştırıldığını ve patolojinin ortaya çıkan sorunu çözmede pek başarılı olmasa da hayatı daha yaşanabilir kılmak için bir tür çaba olarak görülmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Seçim kuramı ve gerçeklik terapisi. William Glasser insanların psikolojik rahatsızlıkları da dahil olmak üzere yaptıkları seçim ve davranışlardan kendilerinin sorumlu oldukları görüşünden yola çıkarak 1967 yılında kuramının temellerini oluşturmuştur. 1980 yıllarında ise Glasser bireylerin nasıl davrandığını ve neden bu şekilde davrandığını açıklamaya çalışarak kuramını genişletmiş ve kontrol kuramını geliştirmiştir. Bu kurama göre bireylerin üzerinde kontrol sağlayabildiği tek davranış kendi davranışlarıdır ve diğer bireylere ilişkin davranış kontrolü de yalnızca kendi davranışlarını kontrol etmekle mümkün olacaktır (Kaner, 1993). Bu yaklaşıma göre bireylerin davranışları amaçlıdır ve davranışlar bireylerin belirlediği hedefleri gerçekleştirmediğinde, beyin buna ilişkin bireye sinyal göndermekte ve bireyler de amaçlarının tekrar düzenlenmesi gerektiğini algılamaktadır (Cameron, 2010). Bireylerin kontrol gücünün bulunduğu tek davranış kendi davranışlarıdır çevrelerini de ancak kendi davranışları kontrol ederek değiştirebilirler (Wubbolding, 2015). Özetle bireylerin kendi davranış ve seçimlerinin sorumluluğunu üstlenmesi şeklinde tezahür eden kuram zamanla daha da genişleyerek insanların kendi hayat kontrol ve sorumluluklarını üstlendikleri, bilinçdışı dürtüler ve güdüler yerine kendi davranışlarının değişimlerini hedefledikleri kuram olan kontrol kuramına dönüşerek gerçeklik terapisinin temellerini oluşturmuştur (Corey, 2001).

Seçim teorisi bireylerin davranışlarının kendi seçimleriyle oluştuğu ve bunun içsel bir sürecin sonucu olduğu ve bireylerin mutsuzlukları da dahil olmak üzere yaşadıkları her şeyin kendi seçimleriyle ilgili olduğu temeline dayanmaktadır (Glasser, 1998). Seçim teorisinin 10 varsayımı bulunmaktadır. Bu varsayımlar şu şekilde sıralanmaktadır (Çelik, 2014):

1. Bireyler yalnızca kendi davranışlarını kontrol edebilirler.
2. Kişiler arasında yapılabilecek tek alışveriş bilgi alışverişidir.
3. Psikolojik problemlerin tümü temelinde ilişkisel problemleri barındırır.
4. İlişkilerde bazı problemlerin olması yaşamın bir parçasıdır.
5. Kişinin geçmişte yaşadığı acı deneyimler kişinin bugünkü varlığında etkiye sahiptir fakat bu acılara odaklanmak ve onları tekrar tekrar yaşamak bugüne katkı sağlamamakta, bireyler bunun yerine şu anki ilişkilere odaklanmalıdır.
6. Bireyler hayatta kalma, ait olma ve sevme, güç, özgürlük ve eğlence olmak üzere beş genetik ihtiyaç tarafından yönlendirilir.

7. Bireyler, ihtiyaçlarını sadece kalite dünyalarındaki/resim albümlerindeki görüntülerle karşılayabilirler.
8. Bireylerin tüm hayatı sergiledikleri davranışlardan oluşmaktadır. Bu davranışlara toplam davranış denir ve toplam davranış, davranış, düşünce, hissetme ve fizyolojiden meydana gelir.
9. Toplam davranışların tamamı eylem ile ifade edilir.
10. Bütün bireylerin toplam davranışlar üzerinde kontrolü bulunmakla birlikte davranış ve düşünce de doğrudan; fizyoloji ve hissetme de dolaylı bir kontrol mevcuttur.

Gerçeklik terapisi, seçim ve kontrol kuramına dayanmakla birlikte esasında Glasser bu terapi çalışmalarını 1965 yılında ele aldığı eserle oluşturmaya başlamıştır (Wubbolding 2015). Gerçeklik terapisi terepötik süreçte kullanmış olduğu yöntemler ve temel varsayımlar sayesinde özgün bir terapi yöntemi olarak kabul görmektedir (Türkdoğan, 2015). Bu terapide danışmanlar danışanlarında sorunun esas kaynağını bireylerin ilişkisel problemlerinde yani ya mutsuz bir ilişkide ya da ilişkiyi başlatıp sürdürmemekte ararlar ve çözüm için sadece danışanın kontrol edebileceği durumlara odaklanıp dışsal atıflara yani diğer bireyleri ya da durumları suçlama, eleştirme ve şikayet etme durumlarına müsaade etmezler (Cameron, 2010). Gerçeklik terapisi şimdiye odaklanma, seçim ve sorumluluğun önemine dikkat çekme, semptomlara odaklanmaktan kaçınma temel varsayımlarına sahiptir (Corey, 2008). Gerçeklik terapisi genel anlamda, bireylere ilişkileri konusunda daha etkili seçimler yapmayı ve bu seçimlerin sorumluluklarını almayı öğretmekten ibaret olup süreç boyunca ise sorumluluğa ve içsel kontrole vurgu yapmaktadır.

Sorumluluk türleri. Sorumluluk sahibi birey; kendine göre mantıklı olan kararları kendi alıp uygulayabilen, kendine güvenebilir, aldığı kararların arkasında durabilir, alacağı ve uygulayacağı kararlarda çevresindeki insanları anlayışla gözetip kollayabilir. Birey sorumluluk duygusunu kazanmaya çocuk yaşlarda başlar. Sorumluluk sahibi birey olayları kendi duygu ve düşünceleri çerçevesinden bakıp yorumlayabilir. Sorumluluk sahibi birey duygu ve düşüncelerini herkesten bağımsız düşünüp uygulayabilir. Sorumluluk sahibi birey özgüvenini kazanmıştır. Birey yaşantısını şekillendirebilir, birey başarılarından zevk alır başarısızlıklarından ders alıp düzeltir, aile ve toplum hayatına uyum sağlayıp kurallara uyar. Toplumu meydana getiren bireyler, topluma karşı sorumluluklarını anlayışlı bir şekilde yerine getirdikleri

zaman buldukları toplumun gelişmesine önemli katkıda sağlamaktadırlar (Aladağ, 2009; Filiz, 2016). Bu bağlamdan yola çıkılarak sorumluluk türleri üç alt başlık altında aşağıda ele alınmıştır:

Kişisel sorumluluk. Kişisel sorumluluk bireyin gerçekleştirdiği davranışlarının farkında olması ve bu davranışlarının doğurmuş olduğu sonuçları kabullenmesi olarak tanımlanmaktadır (Özen, 2013). Mergler (2007) kişisel sorumluluğu bireyin davranışlarını tanımlama, sahip olduğu duygu ve düşünceleri ortaya koyma ve toplumsal sonuçlardan kendisini sorumlu tutmaya karşı isteklilik hali olarak tanımlamaktadır.

Glover (1970)'a göre birey kendi hür iradesi ile gerçekleştirdiği davranışlarının arkasında olmalıdır. Watson (2008) sorumluluğun bireyin hayatını yönlendirme ve niteliğini belirleme konusunda önemini ifade etmiştir. Kişinin hayatında hedef belirlemesi ve belirlediği hedefe doğru ilerlerken olabilecek tüm sorumlulukları kabul etmesi kişisel sorumluluktur. Belirlenen hedefe ulaşmada karşılaşılabilecek tüm olumsuzluklardan dolayı başkalarını sorumlu tutmayı kendini sorumlu tutar (Özen, 2011).

Sosyal sorumluluk. Kişinin sosyal ve siyasi topluluk içerisinde, kendine özgü olan sosyal becerileriyle aktif ve sorumlu davranışlar gösterebilmesi şeklinde tanımlanabilir. İnsanların bulunduğu büyük sosyal ortamların ilki okuldur. Okullarda başta kendine daha sonra ise etrafına karşı hak ve sorumluluklarını yerine getiren, topluluk içerisinde uyumlu bir şekilde yaşamayı kabul eden bireyler yetiştirilir (Şahan, 2011). Sosyal sorumluluk, insanların yaşadıkları toplumun değerlerine uygun bir şekilde bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu bilmesidir. Karaismailoğlu (2006) sosyal sorumluluk için, bireyin yapmış olduğu ve yapacağı davranışlarının tüm toplumu etkileyebileceğini belirtmiştir. Bireyin davranışlarının sonuçları topluma yansımaktadır ve bu yüzden bireyin topluma yönelik sorumlulukları bulunmaktadır. Ahlaki değerleri oluşmuş, güvenilir, sağlam toplum ve geleceğe yönelik her vatandaşın sosyal sorumluluk bilincinin farkında olması gerekmektedir.

Sosyal sorumluluk, toplumun çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde bir işletmenin ekonomik faaliyetlerinin devamlılığını sağlaması olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir deyişle, bir işletmenin iş ahlakına uygun ve yasal koşullara yönelik bir çalışma stratejisi izlemesi demektir (Demir ve Songür, 1999). Şimşek (1999)'e göre

sosyal sorumluluk var olabilmesi için işletmeler, çalışanlar ve hissedarlar gibi sosyal çevresindekilerin aynı zamanda toplumdaki bireylerin menfaatlerini gözetmek zorundadırlar.

Ekonomik sorumluluk. Ekonomik sorumluluk örgütlerin hissedarları için kar elde etmesi, işletmenin çalışanları için istihdam olanaklarının iyi olması, işletmenin müşterileri için ise kaliteli ürünlerin üretmesidir (Carroll, 1991). İşletmelerin kar elde etmeleri ve elde edilen kar için katlanılan maliyetler arasında dengeyi kurmayı amaçlayan sorumluluk türüdür (Dalyan ve Gökbel, 2005).

Ekonomik sorumluluk şirketin karlı olması, şirketin işletme fonksiyonlarına yönelik stratejik kararların alınması ve şirket kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasıdır (Özkoç, Çelik ve Gönen, 2005). İşletmeler, her toplumda yer alan temel ekonomik birimlerdir. Bu yüzden işletmelerin görevlerinin en önemlisi tüketiciler tarafından talep edilen ürün veya hizmetleri üretmek ve üretilen ürün veya hizmetlerin karşılığında kar elde etmektir. İşletmelerin sorumluluklarının başında ekonomik sorumluluk bulunmaktadır. Bir işletmede ekonomik sorumluluk sağlanamazsa diğer tüm sorumlulukların sağlanmasında zorluklar yaşanacaktır (Büyükyılmaz ve Fidan, 2015). Sonuç olarak herhangi bir işletmenin sorumluluklarının temelinde ekonomik sorumluluk bulunmaktadır.

Sorumluluk duygusunun gelişimi. Sorumluluk duygusu, bireyin en başta annesi ve babasının, sonrasında ise sosyal çevresinin etkisiyle öğrenip uygulayarak geliştirdiği önemli bir değerdir. Bireyler yaşam ile ilgili beceri ve davranışları aşamalı olarak öğrenir. Bireyin öğrendiği beceri ve davranışları hayata geçirip uygulamasında sorumlulukların payı büyüktür. Her birey kendi ayakları üstünde durmak ister, bireyin kendi ayakları üstünde durabilmesi sorumluluk bilinci ile gerçek olmaktadır (Öncü, 2002). Sorumluluk, erken çocukluk döneminde başlayıp çocuğun cinsiyetine, yaşına ve gelişim seviyesine göre görevlendirmekle meydana gelir (Yavuzer, 2006). Bireyler sorumluluk duygusuyla dünyaya gelmezler fakat zamanla sorumluluk sahibi olabilirler (Babadoğan, 2003). Çocuklarına sorumluluk veren ve özgürlük tanıyan ebeveynler ve öğretmenler, çocuklara kendi yaşadıkları hayatlarından sorumluluklar yüklenebileceklerini hissettirmektedirler (Gordon, Aksay ve Özkan, 2000). Bireylerin, sorumluluk alabilecekleri ortamlarda yetiştirilmesi sorumluluklarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Parke, Roisman, & Rose, 2019). Balat Uyanık ve Dağal Balaban

(2006)'a göre bireylere sorumluluklar öğretilirken sorumluluğun ne için gerekli olduğu, bazı şeyler hakkında nasıl sorumlu davranılabileceğine, çevremize yönelik sorumlu tutum ve davranışlara yönelik örnekler sunulmalıdır. Böylece bireylerin sorumluluk kavramı konusunda düşünce sahibi olmaları sağlanabilir. Bireylerde sorumluluk bilinci yerleştirebilmek ve davranışlarına yansımalarını tespit edebilmek için yapabileceklerini kendilerinin yapmaları sağlanmalıdır.

Sorumluluk duygusu, yaşamın erken dönemlerinden itibaren çocuğun gelişim dönemi göz önünde bulundurularak verilen değerler eğitimiyle gelişebilmektedir (Gündüz, 2018). Buna ek olarak gestalt terapiye göre, sorumluluk duygusunu geliştirmek bireylerin farkındalıklarını artırmakla ilişkilidir. Farkındalığı artırmak ise sorumluluk üstlenmekle ilişkilidir (Corey, 2015). Seçim teorisine göre de, ebeveynlerin çocuklarına seçimlerinin sorumluluğunu almaları gerektiğini üç yaşına kadar öğretmeye başlamaları önemlidir. Bu noktada sorumluluk almak, cezalandırılmak anlamına gelmemektedir. Glasser (1999)'e göre, sorumluluk alanların aksine, cezalandırılan çocuklar hayatlarını kasma ve kabul etmek yerine sorumluluktan kaçma eğiliminde olurlar. Mühim olan, çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi düşünülerek ve aile içindeki çocuk rolü göz önüne alınarak oluşturulan, sorumluluk alma imkanı sunan bir aile iklimidir (Yavuzer, 2003). Sorumluluk duygusunun gelişimi; çocuğun kendi başına hayatını idare etmesini, problemleriyle kendi kendine baş etme noktasında imkân tanınmasını, çocuğun yaş ve gelişim seviyesine göre makul olabilecek görevler verilmesini ve çocuğun tercih yapmasına müsaade edilmesini içermektedir. Özellikle iki buçuk yaşla birlikte; çocuğun kendi oyuncaklarını toplaması, çorbayı kendi kendine içmesi ve yardım edebileceği küçük işleri yapması sorumluluğun gelişimine olumlu etki etmektedir. Görüleceği üzere, çocuğun kendi kendine bir şeyler yapmasına izin vermeyecek şekilde çocuğu zorluklardan korumaya çalışmak sorumluluk gelişimini engellemektedir. Tüm bunların sonucu olarak çocuğun öz saygısı ve öz güveni de olumsuz etkilenecektir (Yavuzer, 2006).

Cüceloğlu (2000), sorumluluk duygusunun gelişimi ile ilgili olarak iki farklı aile ortamına değinmiştir. Bunlardan biri kalıplı aile ortamıdır. Kalıplı aile ortamında, bir davranış sonucundaki sorumluluk çocuğun kendisi dışındaki varlıklara yüklenir. Böylece çocuk kendi hayatının sorumluluğunu özellikle otoriteler olmak üzere başkalarına bırakmayı öğrenir. Kendi hayatının sorumluluğunu alma ve kendi hayatını yönetme girişimde bulunmaz. Bunun doğal sonucu olarak çocukta sorumluluk

bilinci gelişmez. Bunun aksine geliştirici aile ortamında ise çocuğa kendi davranışını seçme imkânı verilir. Böylece, çocuğun kendi davranışına yönelik söz sahibi olması, kendi hayatını yönetebilmesi ve hayatına yönelik sorumluluk alabilmesi sağlanır. Bireyler sorumluluğu onları sevecek, disipline edecek, yeni edinilen sorumluluğu deneme özgürlüğüne izin verecek ebeveynlerle ve sorumlu diğer insanlarla kurduğu ilişkilerle öğrenirler (Glasser, 1965). Bunun yanında insanlar sorumluluk duygusunu temel olarak ailevi, kültürel ve örgütsel sosyalleşme süreçleri yoluyla geliştirirler. İnsanların sorumluluk algısı, sosyalleşme ve eğitim seviyelerine bağlı olarak çevrelerine, toplumlarına, uluslarına ve tüm insanlara doğru genişler. Bu noktada, aileden sonraki eğitim sorumlusu olan öğretmenlerin, öğrencilere neden ve nasıl sorumlu davranmaları gerektiğini öğretmek adına önemli rolleri vardır. Bu bağlamda, öğretmenler, sorumluluğu etkili bir şekilde öğretmek ve iyi rol modeller olmak için yüksek bir sorumluluk duygusuna sahip olmalıdır (Töremen, 2011). Temel etkenler olan aile ve eğitim dışında sorumluluk duygusunun gelişiminde birçok faktörün varlığından söz edilebilir. Özdem, Bengisoy ve Muezzin (2020) yaptığı çalışmada, kızların erkeklerden daha yüksek sorumluluk duygusuna sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında sorumluluk duygusu ile ebeveynlerin birlikte olma durumu, maneviyat, duyarlılık, sevgi ve saygı arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur. Bir başka çalışmada ise sosyo-ekonomik koşulların sorumluluk duygusu üzerinde olumlu yönde bir etkisinin olduğu görülmüştür. Bu noktada bireylerin sosyo- ekonomik koşulları ne kadar yüksekse, çevreye karşı sorumluluk duygusu da o kadar yüksektir (Widhiastuti, 2019). Ayrıca dindarlık yöneliminin bireysel sorumluluk ve sosyal sorumluluk düzeyini yükselttiği saptanmıştır (Kartopu, 2018).

Farkındalık

Psikolojik farkındalığın tanımı. Farkındalık, bireyin hem acılarını hafifleten hem de yaşamlarını zenginleştirip anlamlandıran, deneyime yönelik belirli bir tutum veya yaşamla ilişki kurma biçimidir (Siegel, 2010). Zihin, sürekli gözlem yapar ve çevreden bilgileri alır. Bu gözlemlere dayalı olarak düşünceler oluşur ve bu düşünceler sonucunda duygular ortaya çıkar. Farkındalık, bireyin zihninin ve bedeninin bu şekilde bir süreçte olduğunu, her düşünce ve duyguya yanıt vermeye gerek duymadan bir kenara çekilip o akışı gözlemleyip, kabul etmenin bir yolu olarak tanımlanır (Thomas, 2019). Farkındalığın pek çok teknikte bulunan dur, gözlemler ve geri dön adlı üç

bileşeni bulunmaktadır. Üç bileşenin içeriği Germer'e (2005) göre aşağıda özetlenmiştir:

Dur. Bireyin otomatik olarak verdiği tepkilerden uzaklaşmasını, bu sayede yapılan bir şeyi durdurarak veya yavaşlatarak yapılan eyleme ilişkin farkındalığı artırmaktır. Örneğin, daha yavaş bir şekilde her lokmayı farkına vararak tatmak bu deneyimlemeyi içerir.

Gözlemle. Bireyin dikkatini, düşüncelerine, duygularına ve fiziksel duyularına çekmesi anlamına gelir. Katılımcı gözlemle, yaşananlar ile yakın ilişkide olmayı ifade eder.

Geri dön. Dağılan dikkatin odağını şu anda meydana gelenlere geri getirme anlamına gelir.

Psikolojik farkındalık yani mindfulness terimi farkındalık ile eş anlamlıdır. Mindfulness meditasyonu isteyerek, yargı ve yorum üretmeden, andan ana olan deneyime dikkatini vermeyi (farkında olmayı) sürdürme çabasıdır. Amaç, şimdiki an üzerinde sürekli ve tepkisel olmayan bir farkındalık geliştirmektir (Miller, Fletcher ve Kabat-Zinn, 1995). Bishop, Mindfulness'ı tanımlarken; a) dikkat ve farkındalık, b) kabul, kavramlarının işbirliğinden oluşan ikili bir yapı sunar. Bishop Mindfulness üzerinde başlıklar yazarken, popüler bir yazar olarak, tutarlılıkla Mindfulness'ın merkezi olarak ilk başta daima dikkat ve farkındalık kavramlarının altını çizmektedir, ancak bunu yaparken dikkat ve farkındalık kavramlarını ayrı ayrı açıklamak yerine, yazılarının içinde kavramlar çoğunlukla birbirinin yerini almaktadırlar. Oysa Mindfulness'ı tanımlarken sıklıkla kullanılan bu kavramların farklılıklarının açıklıkla anlaşılması, Mindfulness'ın ve pratiğinin anlamının anlaşılmasında son derece önemlidir (Brown ve Ryan, 2004). Dikkati odaklamak, anda kalmanın anahtarı ve anda olmak da yaşamı deneyimliyor (yaşıyor) olmanın tek yolu iken farkındalık ise şimdiki anda olana gözlemci olarak, herhangi bir yargı, düşünce veya duygu üretmeden, herhangi bir tepki vermeden sadece olana olduğu gibi bakabilmektir. Böyle bir davranış kişiyi yaşamın sadece anda olduğu gerçeğine uyandırırken aynı zamanda kişiye yaşamın her alanında zihinsel ve duygusal olarak hemen tepki vermek, tepkisel olmak yerine, proaktif olmayı ve böylelikle deneyimlerinin üzerinde geniş bir farkındalığa erişmesini ve deneyimlerinden öğrenerek, gelişerek, daha geniş bir farkındalıkla anlayarak zenginleşmesini sağlar (Kabat-Zinn, 2001). Zümra Atalay

(2018) ise psikolojik farkındalığı her şeyden önce kendimize yönelmek, kendimizi tanımak, anlamak ve kabul etmek ile bağlantılıdır. Kendimize dair geliştirdiğimiz bu iç görü bizim diğer insanları, canlıları ve dünyayı tanımamızı, anlamamızı ve kabul etmemizi genişletecek ve geliştirecektir diyerek ifade etmektedir.

Farkındalık tutumları. Kabatt-Zinn (2013), farkındalığın yargılamama, sabır, başlangıç zihin, güven, çabalamama, kabul ve serbest bırakma olmak üzere yedi temel tutumunu ifade etmiştir. Kabat-Zinn'e (2013) göre her bir tutum aşağıda açıklanmıştır:

Yargılamama (Non-judging), İnsanlar kendisini iyi hissettiren olayları iyi, kötü hissettiren şeyleri kötü, kendisine herhangi bir duygu hissettirmeyen şeyleri ise nötr olarak kategorize eder. Birey yaşamındaki stresle başa çıkabilmek için bu otomatik yargıların farkına vararak zihnini özgürleştirebilir.

Sabır (Patience), Sabır bir bilgelik biçimidir. Bazen olayların kendi zamanlarında gelişmesi gerektiği gerçeğini anlayıp ve kabul etmeyi ifade eder. Sabırlı olmak, her ana tamamen açık olmak, onu tam olarak kabul etmek, her şeyin kendi vaktinde gelişebileceğini bilmektir.

Başlangıç zihin (Beginner's mind), İnsanların bildikleri, düşüncelerini, inançlarını, olayları gerçekte oldukları gibi görmelerinin engellemesine neden olur. Şimdiki anın zenginliğini görmek için, başlangıç zihin ile her şeyi sanki ilk kez görüyormuş gibi bir tutumda olunmalıdır. Örneğin, bir çikolatayı ilk kez yiyormuş, bir bahçeyi, bir kuşu ilk kez görüyormuşçasına, geçmişten bağımsız bir şekilde bakmayı ifade eder. Başlangıç zihin bireyin yeni durumlara açık olmasını sağlar. Bu durum, hiçbir anın bir diğer anın aynısı olmadığını ifade eder.

Güven (Trust), Bireyin kendisine ve hislerine güven geliştirmesi, meditasyon uygulamalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Birey diğer kişilerin sadece rehber konumunda olduğunu bilmeli, kendi sorumluluğunu almalı ve kendine güvenmelidir. Kendisine güvenen birey, başka insanlara da güvenir ve o kişilerde olan iyilikle kolaylıkla fark eder.

Çabalamama (Non-striving), Bireyin hedeflerine ulaşmasının en iyi yolu, sonuç için çabalamaktan vazgeçmek ve bunun yerine her şeyi anbean olduğu gibi görme ve kabul etmesidir. Bireyin sabır ve düzenli uygulaması ile hedeflerine doğru hareket kendiliğinden gerçekleşecektir. **Kabul (Acceptance),** Kabul, var olan

durumları, olayları şu anda oldukları gibi görmek anlamına gelir. Birey, deneyimlerinde ne hissetmesi, ne düşünmesi ya da görmesi gerektiğine dair fikirler barındırır. Bunun yerine, kendisine, hissettiği, düşündüğü veya gördüğü her şeyi açık bir şekilde inkâr etmeden kabul etmekle işe başlamalıdır.

Serbest bırakmak (Letting go), Bırakmak, her şeyi olduğu gibi kabul etmenin bir yoludur. Farkındalık uygulamaları ile bireyin geçmiş ve gelecek ile ilgili yoğun duygu ve düşünceleri serbest bırakılır, bu duygu ve düşünceler sadece izlenir. Bu sayede birey kendini deneyimlerini yargılamakta bulduğunda, bu yargılayıcı düşüncelerden vazgeçer.

Farkındalık uygulamasının bu yedi temel tutumuna ek olarak, farkındalığın yaşamlarımızdaki varlığını genişletmenin yanı sıra derinleştirmeye de katkıda bulunan başka nitelikleri de vardır. Bunlar, zarar vermeme, cömertlik, minnettarlık, hoşgörü, bağışlayıcılık, nezaket, merhamet, empatik neşe ve soğukkanlılık tutumlarını geliştirmeyi içerir (Kabat-Zinn, 2013).

Kabat-Zinn (2013: 123), Mindfulness pratiğinin uygulanması için gerekenleri yedi temel tutum çerçevesinde özetlemiş ve şöyle eklemiştir; Elbette Bilinçli Farkındalıkla yaşamak için bu yedi tutumdan daha fazlası vardır ancak bu yedisi en önemlileridir:

Yargılarının farkında olmak: Bu özellik daha önce yargısızlık olarak ifade edilirken, son zamanlarda bu tutumu en iyi ifade edecek ifadenin yargılarının farkında olmak olduğu söylenmektedir. Bilinçli Farkındalık, içte ve dışta olan tüm deneyimlere karşı her hangi bir yargı geliştirmeden sadece eşlik etmekle gerçekleşir. Bu da kişinin aslında olayları nasıl yargıladığını ve nasıl tepki verdiğini farketmesini gerektirir. Zihin neredeyse içerde ve dışarda olan her şeyi iyi, kötü, doğru, yanlış, vb. şekillerde etiketleme meyilindedir. Zihin an içinde deneyimlediği herhangi bir şeyi etiketleyebilmek için ise geçmiş verileri kullanır. Bu durum hem kişinin stres düzeyini artırır hem de kişinin anda yeni bir deneyim yaşamasına ve şu anda olanı olduğu haliyle farketmesine engel olur. Alışkanlık haline gelmiş bu yargıların farkedilmesi, görülmesi zihni özgürleştirir (Kabat-Zinn, 2009).

Sabır. Her şey olması gereken zamanda olur bilgeliğine uyanmış olmaktır. Mevsimler değiştirilemeyeceği gibi çabuklaştırılmaz da. Bilinçli Farkındalıkta

bedendeki duyumlara karşı da zihinsel ve duygusal durumlara karşı da sabır hali hatırlatılır. Bedensel bir rahatlık, uzun bir süre aynı şekilde kalındığında rahatsızlığa, rahatsızlık da uzun bir süre aynı şekilde kalındığında, kendiliğinden, rahatlamaya dönüşecektir (Goenka and William, 2011). Duygular için de aynısı geçerlidir. Hiçbir duygunun varlığı sonsuza dek sürmez. Bir duygunun geçmesini arzulamak ve bu konuda diretme hiçbir şekilde o duyguya iyi yönde etki etmeyecektir. Yapılması gereken şey sabırla olana, yani olanın gelip kendini ifade edip geçmesine, gözlemci olarak izin vermektir (Kabat-Zinn, 2009).

Başlangıç zihni. Zümra Özyeşil (2011) kitabında bu tanımı acemi zihin olarak çevirir ve şöyle anlatır, İçinde bulunduğumuz anın zenginliğini görmek için her şeyi ilk defa oluyormuş gibi görmeye arzulu olmayı gerektiren ‘acemi zihni’ne sahip olmalıyız. Eğer acemi zihnine sahip olursak yaşadığımız anın geçmişteki yaşadıklarımızdan kaynaklanan beklentilerimizden etkilenmesine engel olabiliriz. Hiçbir an bir diğeriyle aynı değildir, bunu bilerek yaşamak, geçmişteki yaşantıların oluşturduğu yargıların önüne geçerek yeni fırsatlara açık olmamızı sağlar. Böylece kişi bildiklerine hapsolmemektedir.

Güven: Bilinçli Farkındalıkta geliştirilecek dördüncü temel tutum güvendir. Bu güven kendinize güvenmekle ilgilidir. Hayatı boyunca kişi, kendi kişiliğinden uzaklaştığını hissettiği pek çok durumla karşılaşır. Güven, kişinin kendi benliğini keşfederek geliştirebileceği bir tutumdur. Bilinçli Farkındalık, meditasyonun yanı sıra özellikle benlik ve çevreyle yeniden, gerçekten tanışmak ve onu olduğu haliyle kabul etmekle ilgilidir. Bazıları, başkalarının kendilerinden daha akıllı ve daha iyi olduğunu düşünür ve bu düşünce onları sorgulamadan taklit etmelerine yol açabilir. Bu tutum, kişiyi kendisi olmaktan alıkoyar ve bu durum meditasyona taban tabana zıttır. Bir güvene sahip olmak aynı zamanda kişinin vücuduna olduğu kadar farkındalığa da güvenmesi anlamına gelir (Kabat-Zinn, 2013: 126). Bu güveni ilk önce bedensel duyumlara güvenmeye başlayarak geliştirebilmenin önemini vurgular, dilinle aldığın tada güvenmek, duyduğun sese güvenmek, gözlerinin gördüğüne güvenmek, vb... Bilinçli Farkındalık uygulamaları kendin olmanın sorumluluğunu almayı, kendi varoluşuna güvenmeyi ve onu dinlemeyi öğretir. Kişi varlığında olan bu güveni ne kadar geliştirebilirse, diğer insanlara güvenmeyi ve onların temeldeki iyiliklerini görmeyi de o kadar kolaylaştırmış olur (Özyeşil, 2011).

Hırslanmamak. Bu tutum, bir şeyleri hedefleyip ona doğru ulaşmaya çabalamak yerine sadece olmak haline dikkati çeker. Çaba kendini hırsla dönüştürebilir. Bilinçli farkındalık uygulamalarında bir yere gelmenin en iyi yöntemi herhangi bir yere varmaya çalışmaktan vazgeçmektir (Kabat-Zinn, 2009).

Kabul. Bilinçli Farkındalık anda olanın, olduğu haliyle kabul edilerek farkında olunmasıdır (Siegel, 2010). Kabul, yeni alternatiflerin kapısını açmanın ilk adımıdır. Size tatsız görünen bir şeyi inkar ettiğinizde, onu iyileştirmenin bir yolu olmayacaktır (Williams, vd., 2007: 95). Bir hastalığınız olduğunda onu inkar ederek iyileştiremezsiniz, ilk iş onun varlığını kabul etmektir ve olduğu halini olduğu gibi gözlemleyip anlamak gerekir. Bu durum duygular için de böyledir, negatif duygulardan kaçarak onları iyileştiremezsiniz. Gelen duygu Rumi'nin şiirinde bahsettiği gibi, bir misafir gibi kabul edilmeli ve dinlenilmelidir. Duygu ne olursa olsun bizim kendimizi tanımamız için rehberimizdir. İnkâr edilerek bu yaşam yolculuğunda ilerlenilemez (Goenka and William, 2011).

Oluruna bırakmak. Herkes pozitif düşüncelerin daha uzun süre kalmasını ve negatif olanların bir an önce yok olmasını yönünde zihinsel bir tepki verir ancak oluruna bırakmak, olan duygu ve düşünce her ne ise onun gelmesine ve geçmesine izin vermektir (Germer, 2009). Bilinçli Farkındalık meditasyonunda zihni kontrol etmek adına verilen mücadeleden vazgeçerek, oluruna bırakma deneyimi yaşanır. Herkes zaten farkında olmasa da bu yöntemi bilir çünkü bu uygulama her gece uykuya geçerken yapılır (Bodian, 2006).

Farkındalık aksiyonları. Psikolojik farkındalığın odak noktası da bireylere düşüncelerin ve duyguların daha geniş, merkezsiz bir perspektifle zihinsel olaylar olarak bağlantı kurmalarını öğretmektir (Zümbül, 2021).

Kabat-Zinn (2003: 145) farkındalığı şimdiki anda ve yargısız bir şekilde niyete dikkat ederek ortaya çıkan farkında olma durumu olarak tanımlar. Bu tanım farkındalığın üç aksiyomu içerdiğini öne süren Shapiro, Carlson, Astin ve Freedman (2006) tarafından daha ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

Shapiro ve arkadaşları (2006), farkındalığın niyet, dikkat ve tutum olmak üzere üç temel bileşenden oluştuğunu öne sürmektedir. Dikkat ve tutum, gerçek farkındalık uygulamasını ve ona yaklaşma şeklimizi içerir. Dikkat, anlık içsel deneyimimizin tam

olarak farkına varmakla ilgilidir; tutum, uygulayıcının kabul, nezaket ve merakla dolu dikkatinin kalitesini tanımlar. İlk bileşen olan niyet, pozitif psikolojinin farkındalık pratiğine olan entegrasyonuna izin veren unsurdur. Niyet, bir uygulayıcının farkındalık uygulamasının altında yatan amaçlar ve motivasyonlar olarak tanımlanır (Ivtzan, 2016).

Aksiyom I. niyet. Farkındalığın ilk temel bileşeni niyettir. Niyetlerimiz, motivasyonlarımızla yakından bağlantılıdır. Niyete bağlanma, dikkatli farkındalık pratiğinin gelişimini desteklemenin merkezinde yer alır (Bartley, 2012). Niyet bileşeni, farkındalığı geliştirmek için altta yatan güdülerini ifade eder (Pircher Verdorfer ve Arendt, 2018). Shapiro, niyetin yalnızca deneyime katılma kararı olmadığını aynı zamanda farkındalık uygulaması için kişisel bir vizyon veya motivasyon içerdiğini öne sürmektedir (McCown, 2013). Kısacası niyet, bireyin yaptığı bir şeyi neden yaptığını bilmesini ifade eder. Birey niyetlerini fark ettiğinde ve onlarla bağlantı kurabildiği zaman niyetleri kendilerini motive etmelerine yardımcı olur ve bireye gerçekte neyin önemli olduğunu hatırlatır. Niyetleri ayırt etmek, umutları, arzuları ve özlemleri sorgulamayı içerir (Shapiro, Rechtschaffen ve de Sousa, 2016).

Aksiyom II. dikkat. Farkındalığın ikinci temel bileşenini dikkat oluşturur. Farkındalık uygulaması açısından, dikkati vermek, kişinin anbean, içsel ve dışsal deneyimlerini gözlemlemesini içerir (Shapiro vd., 2006). Bir başka tanıma göre dikkat, kişinin anbean içsel ve dışsal deneyimine katılmasıyla ilgili farklı kapasiteleri, özellikle de sürekli odaklanmayı ve odaklanma esnekliğini içerir (Pircher Verdorfer ve Arendt, 2018). Dikkat, odaklanmış dikkati sürdürme yeteneği ve odaklanma esnekliğine sahip olma yeteneği olmak üzere iki kapasitede eğitilir (Reibel ve McCown, 2020). Farkındalık, zihnin gezinme eğilimine rağmen dikkatin istikrarlı ve odaklanmış hale gelmesi için zihni eğitmeye yardımcı olan bir araçtır. Bu nedenle dikkat, deneyim alanında ortaya çıkanlara odaklanmış ve ortaya çıkanları net bir şekilde görmeyi kolaylaştıran bir farkındalık bileşenidir (Shapiro, Rechtschaffen ve de Sousa, 2016).

Aksiyom III. tutum. Farkındalığın üçüncü temel bileşeni tutumdur. Tutum aksiyomu, farkındalığın açıklık ve kabul tutumu ile dikkati vermeyi içerdiğini açıklar (Pircher Verdorfer ve Arendt, 2018). Bireyin nasıl dikkat ettiği farkındalık için önem taşımaktadır. Örneğin, dikkat mesafeli, eleştirel veya meraklı, şefkatli bir yapıya sahip

olabilir. Süreç içerisine meraklı, kabullenici, şefkatli tutum niteliklerini dahil etmeden katılmak, içsel veya dışsal deneyimi kınayan ve utanç duygusunu ortaya çıkaran bir dikkat ile sonuçlanabilir (Shapiro, Rechtschaffen ve de Sousa, 2016).

Farkındalık becerileri. Baer ve arkadaşları (2006) tarafından önerilen beş faktörlü model gözlemek, tanımlama, farkındalıkla davranma, içsel deneyimlere tepkisizlik ve içsel deneyimleri yargılamama boyutlarından oluşmaktadır. Bu boyutlar farklı kaynaklardan yararlanılarak aşağıda belirtilmektedir:

Gözlemek. Farkındalığın tüm tanımları, bedensel duyular, bilişler ve duygular gibi içsel durumlar ile sesler, kokular gibi dışsal durumlar olmak üzere çeşitli uyaranları gözlemlemenin, fark etmenin ya da bunlara dikkati vermenin önemini vurgular (Dimidjian ve Linehan, 2003; Kabat-Zinn, 2013). Bireyin kendi içsel düşüncelerinin, duygularının ve algılarının yanı sıra çevresinin de farkında olma yeteneğini ifade eder (Vasudevan ve Reddy, 2019).

Tanımlama. Bir kişinin sahip olduğu duygu ve düşünceleri tanıma ve etiketleme kapasitesini ifade eder (Vasudevan ve Reddy, 2019).

Farkındalıkla davranma. Bireyin anda kalma ve farkında olma yeteneğidir (Vasudevan ve Reddy, 2019).

İçsel deneyimlere tepkisizlik. Bir kişinin duygusal kararlılığını bozabilecek durum veya düşüncelerle karşılaştığında sakin ve objektif kalabilme yeteneğidir (Vasudevan ve Reddy, 2019). Deneyimleri yargılamama: Düşünceleri ve duyguları fark etme ve onlara olumsuz veya olumlu bir değer vermeden tarafsız bir şekilde yanıt verme kapasitesini içerir (Vasudevan ve Reddy, 2019). Deneyimler iyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz olarak etiketlendiğinde yargılama sürecinde bulunulur (Gardner-Nix ve Costin-Hall, 2009).

Psikolojik Farkındalık, kabul edici ve yargılayıcı olmayan bir şekilde şimdiki ana dikkat etmek anlamına gelir. Kabul terimi, zorlu durumlarla karşılaşıldığında pasif bir vazgeçiş anlamına gelmez. Aksine, işlerin nasıl olduğunu anlamak ve onlarla akıllıca ilişki içinde olmanın yollarını bulmak demektir. Ve sonra, uygun olduğu şekilde, bu görüş netliğinden hareket etmektir. Farkındalık uygulaması, zihnin tüm kontrolünü ele almayı gerektirmez, daha çok, insanları zihnin sağlıklı ve zararlı

kalıplarını anlamaya teşvik eder. Esas olarak bedenimize ve zihnimize merak ve kabulle yaklaşmamızı söyler (Öksüz, 2018).

Farkındalık teknikleri. İnsan zihni yaşadığı her deneyimi iyi, kötü veya nötr olarak kategorize etme ihtiyacı duyar. Bu kategorize etme hali sürekli her şeyi etiketleme halini alır ve bu yargılama biçimi kişinin yaşadığı deneyimi tam anlamıyla yaşamasına ve yaşadığı deneyimin gerçeğini farketmesine engel olur. Bu noktada yaşanan veya yaşanılacak her deneyime Psikolojik farkındalığın yargısız yaklaşma becerisi devreye dahil olmaktadır. Psikolojik farkındalığın yüksek olması bireyin deneyimleri olumlu-olumsuz, vb. şekillerde etiketlemesi yerine onları oldukları gibi deneyimlemelerine olanak sağlar. Bu yaşanan her deneyimi zenginleştirir, daha önce farkedilmemiş olanın farkedilmesini sağlar. Bu aynı zamanda olumsuz yargılamayı ortadan kaldırır, öz eleştiriyi hafifletir ve kendini anlama yeteneğini yükseltir (Baysal ve Demirtaş, 2012).

Zihnimiz kaygı, korku, endişe şeklinde olumsuzluklar içeren otomatik düşünceler üretmektedir. Örneğin, yalnızım, sevmeye layık değilim, beceriksizim gibi mesajlar zihnimizi etkisi altına alabilir. Birey düşüncelerin taşıdığı anlamlara inanmaya başladığında, ruh hali de kötü olmaya başlayacaktır. Birçok psikolojik sorun, rahatsızlık veren duygu ve düşüncelerle takıntılı bir şekilde uğraşılması ve bunların bastırılmaya çalışılması ile bağlantılıdır (Demir, 2014). Kabat Zinn, Mindfulness'taki bu beceriyi anlatırken hava durumu metaforunu kullanır ve insanın kendisini hava, duygu, düşünce ve hal diyebileceğimiz durumların da hava durumları, bulutlar, yağmur, güneşe benzetilebileceğini söyler. Hava durumuna havanın kendisinin nasıl müdahalesi yoksa, insanın da olmamalıdır çünkü hava durumu gelip geçecektir, der.

Ahlaki Kimlik Kuramı

Ahlâk (أخلاق) Arapça (خلق) kökünden gelen yaratılış sözcüğünün çoğuludur (TDK, 2022). Felsefe başta olmak üzere sosyoloji, psikoloji, teoloji, hukuk, eğitim, tıp gibi çeşitli alanlarda üzerine konuşulmuş, teoriler kurgulanarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Augusto Blasi. Ahlaki kimlik kavramı, kimliğin alt boyutların biri olarak ifade edilen ve kendi içinde de farklı alt boyutlar oluşturan içsel motivasyon ile kişiyi ahlaki davranışlar sergilemeye sevk eden bilişsel, duygusal ve davranışsal bileşenleri barındıran bir kavramdır (Blasi, 2004).

Ahlaki kimlik. Blasi'nin (1983, 1993, 2004) Ahlaki kimlik modelinde (Blasi's Self Model) ahlaki yargı ve ahlaki eylem arasında belirleyici üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki ahlaki davranış sergilemeden önce kişi kendisini olay hakkında sorumlu görüp görmediği filtresine tabi tutmaktadır. Yani bu düşünce sisteminde olan kişi yapacağı davranışın sadece ahlaki olmasıyla ilgilenmez aynı zamanda o davranışı kendi sorumluluğu olarak nitelendirmektedir.

Ahlaki karakter. Kimlik oluşumu denildiğinde öncelikle aklımıza ergenlik dönemiyle birlikte Erik Erikson ve James Marcia'nın kuramları gelmektedir. James Marcia, Erikson'un bahsettiği kimlik karmaşasını şu dört alt boyut ile açıklamaktadır: Dağınık kimlik, ipotekli kimlik, askıya alınmış kimlik (moratoryum), başarılı kimlik. Bu kimliklerin belirlenmesi farklı seçenekler arasında yaşanan bunalım kavramına ve farklı seçeneklerden hangisinin olacağına karar verdikleri bağlanma kavramına bağlanmaktadır (Santrock, 2014). Ahlaki karakter, bunalım ve bağlanmanın olmadığı kimlik statüsü dağınık kimlik, bunalımın olmadığı bağlanmanın olduğu ipotekli kimlik, bunalımın olduğu fakat bağlanmanın olmadığı askıya alınmış kimlik (moratoryum), hem bunalımın hem de bağlanmanın olduğu başarılı ahlaki karakter olarak tanımlanmıştır (Kroger & Marcia, 2011).

Ahlaki iradenin gelişimi. Ahlak kelimesinin yaptığı çağrışımların tümü insanların davranışları ile ilişkilendirilmiştir yani hiçbir hayvan veya bitkiden ahlaki olması beklenemez (Güngör, 1995). Ahlak iyi ve kötü davranışları kapsayan kişilerin uymakla yükümlü olduğu davranışlar ve kurallar bütünü olarak tanımlanmıştır (Kulaksızoğlu, 1997). Ahlakın hayatın kendisi olduğunu çoğu davranışlarımızın ahlaka göre düzenlendiği belirtilmektedir (Akarsu, 1993). Ahlak sadece toplumumuza karşı olan sorumluluğumuz değil, aynı zamanda başka toplumların insanlarına hatta hayvanlar, bitkiler ve diğer canlılara, kâinata olan sorumluluğumuzu da içermektedir (Çiftçi, 2003). Genel anlamda ahlaki ve ahlaki gelişimi etkileyen kalıtım çevre, aile, okul, arkadaş, din, ekonomi, kitle iletişim araçları ve kültür gibi pek çok farklı unsurdan etkilenmektedir (Şengün, 2007).

Blasi'nin modelinin güçlü yönleri ve sınırlılıkları. Blasi'nin kuramını Şekil 1.'deki gibi formülleştirilebilmektedir.

Şekil 1. Blasi'nin Ahlaki Kimlik Kuramının Formülizasyonu

Blasi (2004) ahlakiliği sadece bilişsel kavramlar (şemalar, muhakeme, zihinsel temsiller) ile sınırlı tutmamıştır. Ahlakın bilişsel boyutuna derinlik katarak içsel niyetten söz etmiştir. Bireyin bilinçli bir şekilde isteyerek deneyimlemesini vurgulamıştır. Bireysel tecrübe öncesi bu şekilde zihinsel hazırlık yapıldığında eylemin doğurduğu sonuçlara yönelik sorumluluk almak da kolaylaşmaya başlayabilmektedir.

Ahlaki duygu. Blasi'nin Ahlaki kimlik kuramının kilit noktasını ahlaki duygu kavramı oluşturmaktadır. Blasi ahlaki motivasyon ile duyguları bir şekilde ilişkilendirmiştir. Kohlberg'in ahlaki yargı ve ahlaki davranış arasında kurduğu bağa eleştirel bakarak işin içine hisleri de eklemiştir. Blasi (1999) ahlaki motivasyonun ne şekilde sağlanacağı sorusuna cevap olarak ahlaki duygularla açıklama yapılabileceğini keşfetmiştir. Ahlaki gelişim üzerine yıllardır sadece bilişsel yaklaşım ile Kohlberg izinde ilerlemenin eksikliklerinden bahsetmiştir. Ahlaki eyleme motive etmede yeri yadsınamayacak sempati, empati, suçluluk gibi ahlaki duyguları değerlendirmiştir (Blasi, 1999).

Ahlaki düşünce. Zaman zaman ahlaki inançlar doğrultusunda davranışlar ahlaki olan veya ahlaki olmayan şeklinde sınıflandırılır. Ahlaki düşünce ahlaki yargı ve ahlaki eylem arasında köprü görevi görerek şahsiyet bütünlüğüne katkıda bulunmaktadır (Blasi, 1983). Blasi (1983) Self Model de bilişsel yönü, gelişimsel yönü

ve benliği merkeze alan yönüyle kavramsallaştırmıştır. Bu modelin bilimsel psikolojinin monist indirgemeciliğine karşı düalist yapıda olduğunu söylemektedir. Blasi bilişsel süreçlere yaptığı vurguyu benlik tutarlılığı üzerinden şekillendirmiştir. Düşünce boyutunda ahlaki anlamda doğru ve yanlış bilip davranış boyutuna sirayet etmesi arasındaki ilişkide kişinin tutarlılık sergileme arzusunun önemli rol oynadığı ifade edilmektedir (Blasi, 1983).

Ahlaki davranış. Ahlaki gelişimin nihayetinde kişilerin ahlaki davranışlar sergilemesi beklenmektedir. Fakat hangi eylemlerin ahlaki olacağını belirlemek kolay değildir. Bu aşamaya kültür de etki etmektedir. Farklı kültürlerin çoğunluğunda ahlaki olduğuna hemfikir olunan yardımlaşmak, paylaşmak, dürüst olmak, adaletli davranmak, iyilik, birinin ihtiyacını gidermek, fiziksel ve duygusal açıdan zarar vermektan kaçınmak gibi konulara odaklanılmıştır. Blasi (1980) ahlaki kimlik modellemesi ile metodolojiyi yeniden gözden geçirerek kişiyi ahlaki davranışa motive eden gücü sadece bilişte değil aynı zamanda kişilik özelliklerinde ve benimsenen değer inançlara tutarlı olma arzu ile de açıklamaya çalışmıştır. Sonuç olarak davranış ve biliş arasındaki tutarsızlık, nedenleri ortaya konulması gereken zor bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Buna çözüm olarak benlik ve ilgili süreçlerin bilişsel teoriler ile birleştirilmesini söylemektedir (Blasi, 1980).

Ahlaki Kimlik Üzerine Alternatif Yaklaşımlar.

Carol Gilligan ve ahlak gelişimi. Gilligan teorisinde ahlaki gelişim seviyelerinin en yukarısını çıkmayı değil ahlak sevgisini kazanmanın önemli olduğunu vurgulamıştır (Onat, 2011). Kuramında adalet (justice) ve ilgi/şefkat/koruma (care) kavramları arasındaki ayrımlara odaklanarak adaletin doğrulara ve bireysel özerkliğe odaklandığını gözlemlerken ilgi/şefkat/koruma (care) kavramlarının çevredekilere karşı sorumluluk ve ilişkileri, yardım etmeyi öncelediğini gözlemlemiştir (Moshman, 2005). Buradan adalet kavramının erkeklerin ahlaki anlayışını temsil ettiği ilgi/şefkat/koruma (care) kavramlarının kadınların ahlaki anlayışını temsil ettiği anlaşılmaktadır (Arı, 2006; Moshman, 2005). Ahlaki ikilemlerle karşılaşan kadın ve erkeklerin içsel ahlaki yönelimleri sonucunda kimlik ve tecrübeler doğrultusunda farklı olarak yorumladıkları belirtilmiştir. Gilligan'ın çalışmaları sonucunda ulaştığı ahlaki yargı basamakları şöyledir (Muss, 1988):

- Şahsi menfaati gözetmek (bencillik): Bu aşamada kadınların şahsi menfaatlerini gözettiği ve hayatta kalmaya odaklandıkları evredir.
- Sorumluluk bilinci ile hareket etmek (iyilik): Bu aşamada şahsi menfaatler geri plana atılarak diğerlerinin istekleri karşılansak onlar memnun edilmeye çalışılır (diğerkamlık, fedakârlık, özveri).
- Diğerleri ve kendi arasında dengeyi bulmak (ilişkisel koruma/şefkat): Bu aşamada kadın kendi doğrularını belirlemiş sınırlarını çizmiş bir şekilde diğerlerine karşı olan sorumluluklarını da yerine getirmektedir.

Gilligan'ın teorisinde iddia ettiği üzere kadınlar ve erkekler arasında ahlaki muhakemede farklılık gösterdiğine günümüzde birçok psikolog katılmamaktadır. Ülkemizde yapılan pek çok çalışmada ahlaki gelişim düzeyi açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Elliott Turiel ve sosyal alan kuramı. Turiel (2002) *The culture of morality: Social development, context and conflict* adlı eserinde grupların ahlaki yaşamayı nasıl seçtiği ve bu bilginin nasıl iletildiğine dair ayrıntılı sorgulamaları konu edinmiştir. Ahlak Turiel (2002) tarafından insanların birbirleriyle kurduğu ilişkinin nasıl olması gerektiğini belirleyen sosyal düzen için çıkış noktası olarak tanımlanmaktadır. Turiel'in Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi üzerine çalıştığı yıllarda üniversite çağındaki genç yetişkinlerin ve ergenlerin ahlaki anlamda gerileme döneminde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Turiel bu durumu analiz etmiş ve ahlaki göreliliğin toplumun gelenekleri ile ahlakın sınırlarının karıştığı sonucuna varmıştır (Nucci, 2018). Varılan bu sonuç ahlak ve geleneğin nasıl anlaşıldığı ile ilgili araştırmalar yaparak sosyal bilişsel gelişim çerçevesinde alan kuramını ortaya atmasına sebep olmuştur (Turiel, 2002).

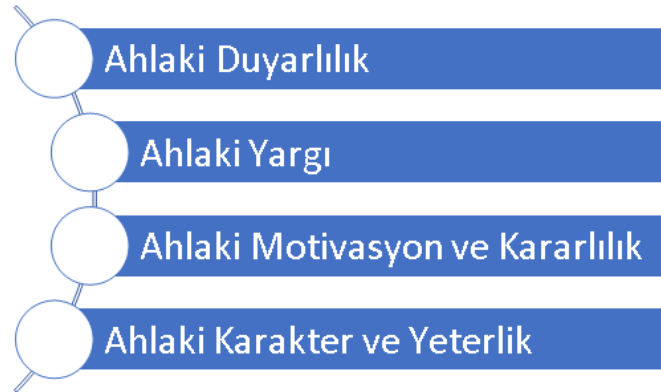
Ahlaki gelişimde kesintiler olabileceğini ortaya koyduğu çalışmasında üç konuyu kullanarak 7-17 yaşlarındaki bireyler ile mülakatlar yaparak kişilerin yanlış olduğunu bildiği halde bu duruma aykırı davranma haklarını konu alan soruların da eklenmesinin ileriki araştırmalarda yararlı olabileceği öne sürülerek ahlaki yargı ve davranış arasındaki ilişkiyi açıklayacak daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (Nucci, Turiel, Roded, 2017).

Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramına yönelik eleştiriler. Ahlaki gelişimin temeli olarak bilişsel yapı referans alan Kohlberg, bireyin ve ahlakın duygusal yönünü

ihmal etmesi nedeniyle de eleştirilere maruz kalmıştır (Hoffman, 1970). Bu sebepten dolayı duygusuz, mantığıyla hareket eden ahlaklı insan tanımı gerçekçi olmamıştır. Görünen o ki Kohlberg ahlakın sadece bilişsel yönünü açıklamakla sınırlı kalmıştır (Pritchard, 1984; Ekşi, 2006).

Kohlberg evrensel olan bir teori kurgularken beyaz ırk Amerikan erkeklerini çalışmalarına müdahil olmuş ve onları akılcı, bireysel, özgür, demokrat değerlerini esas almıştır (Çinemre, 2014). Sadece beyaz ırk Amerikanlar ve onların sadece olumlu diye algıladıkları değerleri dahil ederek evrensel bir ahlak gelişimi teorisi ortaya atmak nasıl mümkün olabilir? Çok çeşitli kültürel yapılar, değerler tek boyuta indirgenebilir mi? Bireyselci (individualist) bir toplumda geliştirilen ahlak gelişimi kuramı toplulukçu (collectivist) toplumlarda da aynı sırada mı ilerler? Kohlberg Batı değerlerini temel aldığı için bu değerlerin dışında kalan kişilerin ahlaki gelişim düzeyi daha alt basamaklara yerleşmek durumunda kalmıştır (Sunar, 2002).

Yeni Kohlbergci yaklaşım. Bu akımın baş temsilcisi olan Rest (1983) Ahlakî davranış nasıl doğar? sorusundan yola çıkarak Dört Bileşenli Ahlak Modelini ileri sürmüştür (Şekil 2) (Bebeau, Rest & Narvaes, 1999).

Şekil 2. Rest'in Dört Bileşenli Ahlak Modeli

Ahlakî duyarlılık. Herhangi bir durumun bilişsel açıdan algılanması ve duyuşsal açıdan hissedilmesine katkı sağlar. Ahlakî duyarlılık kişi, karşılaştığı durumlarda olası davranış repertuarlarını ve bu davranışların kendisini ve çevresini nasıl etkileyebileceği üzerine düşünebilmektedir. Çevresindeki olayların nedenlerini anlamayı, empati becerisini ve mesuliyet alabilme becerilerine sahip olmayı içermektedir (Ekşi, 2006).

Ahlaki yargı. Piaget ve Kohlberg'in kuramlarının temelinde yer alan ahlaki yargı, kişinin hangi davranış biçiminin ahlaki olduğunun farkına varması, adil olanı adil olmayandan ayırt etmesini içeren bilişsel bir süreçtir. Bu aşamada psikologlara düşen görev kişide ahlaki olana yönelik sezgilerin nasıl oluştuğu ve kişiyi ahlaki davranmaya neyin yönlendirdiğini tespit etmektir.

Ahlaki motivasyon ve kararlılık. Ahlaki değerleri diğer kişisel değerlere göre ön plana çıkarmaktır. Bireyin ahlaki kaygılara öncelik vermesi ahlaki değerleri benliğine ne derece mâl ettiğine bağlı olmaktadır (Blasi, 1984). Kişi ikileme karşı karşıya kaldığında ahlaken doğru olanı yapmaya karar vermesi ve bundan benliğini sorumlu tutması gerekir. Ahlaki motivasyon kişinin tutarlı davranmasını sağlayan içsel yönelimdir. Blasi (1991) kişinin giderek daha ahlaklı bir hale gelmesi için değerlerin motive edici unsur olmasını ve duyuşsal sistemlerle birleşmesini ve ahlaki değerlerin doğrudan benliğe ve kimlik oluşumuna rehberlik etmesini gerekli görmektedir.

Ahlaki karakter ve yeterlik. Rest (1983) bu model ile ahlaki davranışı sadece bir bileşenin tekelinde değil tek başına biliş veya tek başına duyuşsal öğelerin sonucu değil bilişsel, duyuşsal tüm süreçleri bütünleştirerek başarılı olunabileceğini göstermektedir. Ayrıca Rest öncülüğünde Yeni Kohlbergçiler kişilerin kendi iç dünyalarında ve yakın çevrelerindeki ahlaki gelişimi mikro düzeyde, toplumsal kurallar, roller ve resmi yapılarla olan ilişkilerindeki ahlaki gelişimi mikro düzeyde tanımlayarak Kohlberg'in ve kendi yaklaşımlarını daha anlaşılır kılmışlardır (Ekşi, 2006).

İlgili Araştırmalar

Farkındalık, gündelik yaşam için vazgeçilmez bir araçtır. Zihnin dolaşmasına izin vermeden, olup bitenler hakkında bireyin net ve kapsamlı bir farkındalık geliştirmesine yardımcı olur (Macself, 2019). Meditasyon, farkındalığı kolaylaştırmak için en faydalı tekniklerden biridir. Meditasyon, üzerine düşünmek anlamına gelen Latince meditari kelimesinden gelmektedir. Bireyi cesaretlendirmenin yanı sıra sakin, zihinsel olarak açık, duygusal olarak uyumlu ve istikrarlı bir zihin durumu geliştirmek için tasarlanmış bir dizi uygulamayı tanımlamak için kullanılan kelimedir (Canning, 2020).

Farkındalık uygulaması ile bireylere, gelecekle ilgili endişeleri bırakma ve şimdiki an'a sakin bir kabullenme duygusuyla odaklanma öğretilir. Bununla birlikte bireyin gözlemci zihnini geliştirir. Bu sayede birey farkındalık uygulaması ve meditasyon yaparak yaşamını daha net görmeyi öğrenebilir ve günlük deneyimlerine daha fazla ilgi duyup, haz almasının yollarını bulabilir (Rogers ve Maytan, 2019). Farkındalık pratiği belirli koşullar mevcut olduğunda gelişir. Stahl ve Goldstein (2019) bu koşulları, farkındalık uygulaması için gerekli olan sekiz tutum olarak belirtmiştir. Bunlar; başlangıç zihni, yargılama, onaylama, çabalamama, sakinlik, izin vermek, kendine güven ve öz-şefkat şeklinde belirtilmiştir.

Pek çok farklı gelenekten binlerce meditasyon tekniği yer almaktadır, ancak tüm bu teknikler bir veya beş kategorinin kombinasyonuna ait olarak sınıflandırılır. Bu kategoriler arasında dikkat meditasyonu, farkındalık meditasyonu, yansıtıcı meditasyon (Reflective Meditation), yaratıcı meditasyon ve şefkat meditasyonu (Heart-Centered Meditation) yer almaktadır (Levey ve Levey, 2015). Dikkat pratiği, zihni tekrar meditasyonun birincil nesnesine döndürmeyi içerirken, farkındalık pratiği, zihnin o an ki deneyimde ortaya çıkan her şeyi takip etmesine izin verir (Olendzki, 2009). Farkındalık meditasyonu, yargılamadan veya anı değiştirmeye çalışmadan ortaya çıkan her anın farkında olunmasını içerir (Alper, 2016).

Meditasyonun, nefese odaklanan, berrak zihin (clear mind) ve açık yürek (open heart) olmak üzere pek çok biçimi vardır. Bunlardan berrak ve sessiz bir zihin geliştirmeyi amaçlayanlar berrak zihin meditasyonlarını; sevgi dolu şefkat, merhamet ve bağışlayıcılık gibi durumları geliştirmek için açık yürek meditasyonlarını tercih eder. Farkındalık meditasyonu, nefesin doğal akış ve ritmine dikkat edildiğinden bir temiz zihin meditasyonu şeklindedir (Shapiro ve Shapiro, 2019).

Özen (2002) tarafından 18 yaş üstü bireylerle yapılan çalışmada, sorumluluk duygusu ile iç denetim düzeyi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla ilişkili olarak, dış denetim odaklı kişiler sorumluluk almaktan kaçınırken, iç denetim odaklı kişilerin tercihleriyle birlikte başlayan eylem sürecinin farkında olarak sorumluluğunu aldığı görülmektedir.

Edwards (2006), tarafından 26 egzersizci üzerinde yapılan bir çalışmada iki - altı aylık bir süre boyunca düzenli fiziksel egzersiz ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, düzenli bir şekilde yapılan egzersizin iyi

oluş toplam puanı ve özellikle ruh hali, duygusal tutarlılık, dayanıklılık, stres ve baş etme gibi iyilik hali bileşenleri ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu bulunmuştur.

Hick'e (2008: 6) göre farkındalık uygulaması formel, informel meditasyon uygulamalarını ve meditasyona dayalı olmayan uygulamaları içerir. Formel farkındalık uygulaması, kişinin dikkatini nefes, beden duyumu gibi bir nesneye veya her an ortaya çıkan her şeye verdiği yoğun iç gözlemi içerir (Hick, 2008). Bu uygulama türü, sistematik olarak anbean farkındalığı geliştirmek amacıyla yargılamadan belirli bir süre boyunca bireyin kendisini belirli bir vücut duruşuna getirme sürecini içerir (Gardner-Nix ve Costin-Hall, 2009). İformel farkındalık, farkındalıkla yeme, farkındalıkla yürüme gibi günlük yaşamda farkındalıklı dikkatin uygulanmasıdır ve günlük uygulanan herhangi bir aktivite, informel farkındalık uygulamasının bir nesnesi olabilir (Hick, 2008). Meditasyona dayalı olmayan farkındalık egzersizleri, özellikle diyalektik davranış terapisi ile kabul ve kararlılık terapisinde kullanılır (Hick, 2008). İformel farkındalık uygulaması, bireyin zamanının her yönünün meditasyon pratiğinin bir parçası haline gelmesine izin verir. Günlük yaşam içerisinde devam eden faaliyetlerinde beden duyuları, duygular ve düşünceler açısından içsel olarak neler olup bittiği ile ilgili yargılamadan hazır bulunmayı içerir (Gardner-Nix ve Costin-Hall, 2009).

Colle, Vincent, Cha, Loehrer, Bauer ve Wahner-Roedler (2010) tarafından yaşları 27-64 yaş arasında değişen bir grup üzerinde yapılan araştırmada farkındalık temelli stres azaltma programının genel yaşam kalitesi ile olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcıların yaşam kalitesi, fiziksel iyi oluş, duygusal iyi oluş, zihinsel iyi oluş ve sosyal aktivite düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Programın depresyonu azalttığı bulgulanmıştır.

Harnett, Whittingham, Puhakka, Hodges, Spry ve Dob (2010), tarafından yapılan üç oturumdan oluşan farkındalık temelli program uygulanarak psikolojik sıkıntıyı azaltmadaki rolü ve yaşam doyumunu üzerindeki etkisini incelenmiştir. Çalışmaya 20-68 yaşları arasında toplam 55 yetişkin katılmıştır. Çalışmanın sonucunda pozitif duygular ve yaşam doyumunun arttığı bulunmuştur. Kısa süren bir farkındalık temelli müdahalenin, toplumda ciddi bir psikolojik sıkıntı semptomları yaşamayan ancak daha büyük bir yaşam doyumunu duygusu elde etmeyi amaçlayan bireyler için faydalı olabileceğini göstermiştir.

Van Gordon ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan bir pilot çalışmada 8 haftalık Meditasyon Farkındalık Eğitimi (Meditation Awareness Training) programının yükseköğretim öğrencilerinin psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmaya toplam 25 kişi katılmıştır (deney grubu: 14, kontrol grubu: 11). Çalışmanın sonucunda, deney grubunun kontrol grubuna kıyasla duygusal sıkıntı, pozitif ve negatif duygu durum ile farkındalık puanlarında istatistiksel olarak pozitif yönde bir artış bulgulanmıştır.

Yıkılmaz ve Gdl (2015) tarafından 509 niversite ğrencisi üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada yaşamda anlam, bilinçli farkındalık ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bilinçli farkındalık düzeyinin yüksek olmasının yaşam doyumunu artıran değişkenlerden birisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca yaşamda anlamın varlığı ve bilinçli farkındalığın yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Bu çalışmada anlam arayışının yaşam doyumunun anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulgulanmıştır.

Song ve Lindquist (2015) tarafından yapılan bir çalışmada Koreli hemşirelik bölümü ğrencilerinin farkındalık temelli stres azaltmanın depresyon, kaygı, stres ve farkındalık üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmaya 21 deney grubu ve 23 kontrol grubu olmak üzere toplam 44 ğrenci katılmıştır. Deney grubunda yer alan katılımcılara 8 hafta boyunca haftada 2 saat farkındalık temelli stres azaltma programı uygulanmıştır. Çalışmanın sonunda deney grubunda yer alan öğrencilerin kontrol grubuna kıyasla depresyon, kaygı ve stress dzyelerinde önemli ölçüde düşüş olduğu ve farkındalık dzyelerinde artış olduğu grlmştir.

Cengil (2015) tarafından 18 yaş üstü bireylerle yapılan çalışmada bireylerin sorumluluk duygusunun yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmanın diğer sonuçlarına göre cinsiyet, ekonomik durum ve hayatın genelinde yaşanılan yer ile sorumluluk duygusu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Farkındalık meditasyonu, bireyin sevinlerinin geçiciliğini ve yaşamla birlikte gelen acıların enginliğini daha objektif olarak görebilmesi için zihnini açar (Levey ve Levey, 2015).

Deniz, Erus ve Büyükcebeci (2017), 355 niversite ğrencisi üzerinde yaptıkları bir araştırmada bilinçli farkındalık, psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide

duygusal zekânın aracılık rolünü incelemişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre bilinçli farkındalık ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın bir diğer bulgusunda ise bilinçli farkındalık ve psikolojik iyi oluş arasında duygusal zekânın tam aracılık etkisinin olduğu görülmüştür.

De Vibe ve arkadaşları (2018), 288 tıp ve psikoloji öğrencisi üzerinde yedi haftalık farkındalık eğitiminin izleme sürecinin araştırıldığı boylamsal bir çalışma yapmışlardır. Farkındalık temelli bir müdahalenin altı yıllık etkilerinin incelenmesi sonucunda farkındalık eğitimi alan üniversite öğrencilerinin, öznel iyi oluş düzeylerinin arttığı bulunmuştur. Ayrıca, öğrencilerin problem odaklı başa çıkma yöntemlerinde artış, kaçınma odaklı başa çıkma yönteminde düşüş olduğu bulgulanmıştır.

Demir ve Gündoğan (2018) tarafından 8 haftalık bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin duygu düzenleme güçlüklerini azaltma üzerindeki etkisi incelenmiştir. On üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda gerçekleştirilen programın üniversite öğrencilerinin duygu düzenleme güçlüklerini azalttığı görülmüştür. Ayrıca on beş ay sonra yapılan izleme testi sonucunda son-test ve izleme testi puanları arasında fark bulunmamıştır. Bu bulguya göre, gerçekleştirilen programın uzun süreli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kartopu (2018) tarafından yapılan çalışmada şehirde yaşayanların bireysel ve sosyal sorumluluk duygusu kırsalda yaşayanlardan daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte babanın eğitim düzeyi, aile içerisinde demokratik karar alınma düzeyi, kendini dindar hissetme düzeyi, dini anlamlı ve amaçlı bulma düzeyi, dürüstlük, hayırseverlik, diğerkâmlık ve değerlere yönelik önem düzeyi arttıkça bireysel ve sosyal sorumluluk duygu düzeyinin de arttığı gözlemlenmiştir.

Atkinson (2019), farkındalığı iki bileşenli model olarak ele almaktadır. İlk bileşen, bireyin dikkatini anlık deneyimde sürdürebilmesi için öz-düzenlemesini içerir, böylece birey şimdiki anda zihinsel olayların daha çok farkına varır. İkinci bileşen ise, bireyin şu andaki deneyimlerine yönelik merak, açıklık ve kabul ile karakterize edilen bir yönelimi benimsemeyi içerir.

Özdemir (2019) tarafından yapılan çalışmada kızların sorumluluk duygusu erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bireylerin sorumluluk puanları ise cinsiyete göre farklılık göstermemiştir.

Şahin (2019) tarafından 306 üniversite öğrencisi üzerine yapılan bir başka çalışmada ise bilinçli farkındalığın, yaşam doyumu ve mental iyi oluş düzeyleri üzerinde etkisi olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda üniversite öğrencilerinin bilinçli farkındalık ve yaşam doyumu puanları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde deney grubuna katılan üniversite öğrencilerinin bilinçli farkındalık ile mental iyi oluş puanları arasında da pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Widhiastuti (2019) tarafından 2016 yılında muhasebe eğitimi alan bireyler üzerinde yapılan çalışmada, sorumluluk duygusunun direkt olarak çevresel davranış üzerinde etkisi olduğu ayrıca sosyo-ekonomik koşulların da direkt olarak sorumluluk duygusu üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Bunun yanında sosyo-ekonomik koşulların ve halife olarak farkındalığın çevresel davranış üzerindeki etkisinde, sorumluluk duygusunun aracılık rolünün olduğu görülmüştür. Çiçekli (2019) tarafından yapılan çalışmada ise bireylerin kişisel yenilikçilik algısı ile sorumluluk duygusu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Gupta ve Verma (2020) tarafından yapılan bir çalışmada kısa farkındalık meditasyon seanslarının öğrencilerin farkındalık, bilinçli tüketim ve yaşam doyumu düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmada iki farklı yöntem kullanılmıştır. Birinci çalışma toplam 149 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş ve tarama yöntemi kullanılmıştır. İkinci çalışmada ise iki ay boyunca derslerin sonunda uygulanan kısa farkındalık meditasyonunun gerçekleştirildiği deney ve kontrol gruplu deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonunda deney grubuna katılan katılımcıların kontrol grubuna kıyasla farkındalık, farkındalıklı tüketim ve yaşam doyumu düzeylerinin arttığı bulunmuştur.

Jones, Kaur, Miller ve Spencer (2020) tarafından üniversiteli kadın kürek takımı üzerinde 8 haftalık farkındalık temelli stres azaltmanın psikolojik iyi oluş, uyku, atletik başa çıkma becerileri üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya yaşları 18-23 arasında değişen toplam 27 sporcu (deney grubu: 15 ve

kontrol grubu: 12) katılmıştır. Çalışmanın sonucunda 8 haftalık farkındalık temelli stres azaltma programına katılan sporcuların psikolojik iyi oluş, uyku kalitesi, atletik başa çıkma becerileri ve atletik performanstan pozitif yönde etki ettiği bulunmuştur.

Özdem (2020) tarafından 200 bireyle yapılan çalışmada kızların sorumluluk duygusu puanı erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bir başka sonuca göre, ebeveynleri ayrı olan bireylerin sorumluluk duygusu puanı ebeveynleri birlikte olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur.

Özyürek (2020) tarafından 657 birey ile gerçekleştirilen çalışmada, kızların sorumluluk duygusunun erkeklerden daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bunun yanında, sorumluluk duygusu ile çocuğa yönelik şiddete dair duyarlılık arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur.

Terzioğlu ve Çakır (2020) tarafından Rio 2016 hazırlık kampında bulunan 11 elit okçu üzerinde yapılan çalışmada farkındalık temelli hazırlanan beceri geliştirme programının elit okçuların mental becerileri ve farkındalık düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Sekiz oturumdan oluşan psiko-eğitim programının her bir oturumu 90 dakika sürmüştür. Araştırmanın sonucunda gözlemlene, tanımlama, farkındalıkla davranma ve içsel deneyimlere tepkisizlik alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür. Ottawa Mental Yetenek Değerlendirme ölçeğinin alt boyutları arasında yer alan rahatlama, canlandırma-enerji, mücadele planı ve yeniden odaklanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulgulanmıştır.

Terzioğlu, Yıldız ve Çakır (2020), kadın hentbolcular üzerinde 8 oturumdan oluşan ve 60 dakika süren farkındalık temelli beceri geliştirme programının kadın hentbolcuların psikolojik becerileri ve sporda stresle başa çıkma stratejileri üzerindeki etkililiğini incelemişlerdir. Çalışmaya 9 kadın hentbol sporcusu katılmıştır. Yarı-deneysel bir yöntem kullanılarak yapılan çalışmanın sonucunda Sporcuların Psikolojik Becerilerini Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları arasında yer alan zorluklarla baş edebilme yeteneği, öğrenmeye açık olabilme, konsantrasyon, hedef belirleme ve mental hazırlık ve endişelerden kurtulmak açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadın hentbolcuların sporda stresle başa çıkma stratejileri envanterinin alt boyutları arasında yer alan görev yönelimli başa çıkma alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu bulunmuş, çeldirme yönelimli başa çıkma ve ilgilenmeme

yönelimli başa çıkma alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Zhang (2020) tarafından 1500 yetişkin birey ile yapılan çalışmada, bireysel sorumluluk, sosyal sorumluluk ve grup sorumluluğunun anlamlı olarak farklı olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte tek çocuk olup olmadıklarına bakılmaksızın, bireysel sorumluluğun cinsiyet açısından anlamlı olarak farklılık göstermediği, sosyal sorumluluk ve grup sorumluluğunun cinsiyet düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Analiz sonucunda, pozitif psikolojik kalitenin bireylerin yenilikçilik ve girişimcilik konusundaki sorumluluk duygusunu geliştirmeye yardımcı olabileceği kanıtlanmıştır.

Ajilchi, Mohebi, Zarei ve Kisely (2021) tarafından yapılan bir çalışmada yedi haftalık farkındalık temelli kabul ve kararlılık programının zihinsel dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada deney (n = 23) ve kontrol (n = 22) gruplu deneysel bir model kullanılmıştır. Toplam 45 kadın sporcu üzerinde gerçekleştirilen araştırma sonucunda programa katılan deney grubunda farkındalığın arttığı, iki aylık izleme çalışması sonucunda da farkındalığın, zihinsel dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin devam ettiği bulgulanmıştır. Carmody ve Baer (2008) tarafından, 174 yetişkinden oluşan bir gruba 8 oturumluk farkındalık temelli stres azaltma programı uygulanmıştır. Bu çalışmada yetişkinlerin farkındalık düzeyleri, fizyolojik ve psikolojik belirtiler, algılanan stres ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda farkındalıktaki artışların, formel farkındalık uygulaması ile psikolojik işlevsellikteki iyileşmeler arasındaki ilişkilere aracılık ettiği bulunmuştur. Uygulanan program sonucunda, katılımcıların farkındalık ve iyi oluş düzeylerinde artış, stres belirtilerinde ise azalma olduğu bulgulanmıştır.

Terzioğlu ve Çakır-Çelebi (2021) tarafından Covid-19 pandemisi döneminde 436 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada farkındalık, duygu düzenleme güçlüğü ve öz-duyarlık düzeylerinin psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu düzeylerindeki yordayıcı rolü incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda üniversite öğrencilerinin dikkati düzenleyebilme, duyuumsal farkındalık, duyguları isimlendirebilme ve öz-şefkat düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı bulunmuştur.

Googhari, Hafezi, Asgari ve Heidari (2022) tarafından yapılan bir çalışmada toplam 45 kız üniversite öğrencisi üzerinde farkındalık temelli bilişsel terapi ile kabul ve kararlılık terapisinin öznel iyi oluş, psikolojik sıkıntı ve duygu düzenleme üzerindeki etkililiği incelenmiştir. Bu çalışmada iki deney grubu ve bir kontrol grubu yer almıştır. Yapılan alışma sonucunda farkındalık temelli bilişsel terapi deney grubu ile kabul ve kararlılık terapisini deney grubu ve kontrol gruplarının son test puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bununla birlikte, iki farklı terapi modelini içeren deney grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farkındalık temelli bilişsel terapi ile kabul ve kararlılık terapisinin öğrencilerin öznel iyi oluş ve duygu düzenleme düzeyleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Her iki deney grubunda kontrol grubuna kıyasla psikolojik sıkıntı alt ölçeklerinin son-test puanlarının önemli ölçüde azaldığı bulgulanmıştır.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, araştırmanın çalışma grubuna, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ve ortaya çıkan bulguların nasıl raporlaştırıldığına dair bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, sanatçı ve sanatçı olmayan bireylerin kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması amaçlandığından araştırma modeli nicel araştırma desenlerinden biri olan nedensel-karşılaştırmalı model olarak seçilmiştir. Nedensel-karşılaştırmalı modele göre var olan bir durum veya olayın nedenleri neden-sonuç etki bağlamında araştırılmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014: 15).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 18 yaş ve üstü Türkiye’de yaşayan profesyonel sanatçılar ve sanatçı olmayan katılımcıdan oluşmaktadır. Sanatçı olanların örnekleme amaçsal örneklemdir. Amaçsal (amaçlı) örneklem, olasılıklı olmayan, seçkisiz olmayan bir örnekleme biçimidir. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışma yapmak istendiğinde tercih edilen bir örneklemdir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Sanatçı olmayanlarda ise gelişigüzel örnekleme kullanılmıştır. Her bir örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı vererek seçilen birimlerin örnekleme alındığı yönteme gelişigüzel örneklem adı verilir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Bu bağlamda araştırmanın örnekleme ise, 250 sanatçı 250 sanatçı olmayan katılımcı olmak üzere 500 katılımcıdan oluşmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan katılımcıların sosyo- demografik bilgilerine dair bilgiler Tablo 1.’de verilmiştir.

Tablo 1.*Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım*

Sosyo-Demografik Bilgiler		Sanatçı Olan		Sanatçı Olmayan	
		n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	102	38,1	130	30,7
	Kadın	166	61,9	294	69,3
Eğitim Durumu	İlkokul	-	-	5	1,2
	Ortaokul	1	0,4	5	1,2
	Lise	20	7,5	68	16,0
	Yüksekokul	24	9,0	32	7,5
	Üniversite	153	57,1	221	52,1
	Yüksek Lisans	70	26,1	93	21,9
	Yaş	18-30 Yaş Arası	41	15,3	43
	31-40 Yaş Arası	58	21,6	84	19,8
	41-55 Yaş Arası	106	39,6	178	42,0
	56-65 Yaş Arası	47	17,5	92	21,7
	66 Yaş ve Üzeri	16	6,0	27	6,4

Tablo 2.'ye göre katılımcıların sosyo-demografik bilgileri aşağıda verilmiştir:

Sanatçı olan katılımcıların cinsiyete göre; %38,1 (n=102)'i erkek ve %61,9 (n=166)'u kadındır. Eğitim durumlarına göre; %0,4 (n=1)'i ortaokul, %7,5(n=20) lise, %9 (n=24)'u yüksekokul, %57,1 (n=153)'i üniversite ve %26,1 (n=70)'i yüksek lisanstır. Yaş gruplarına göre; %15,3 (n=41)'ü 18-30 yaş arası, %21,6 (n=58)'sı 31-40 yaş arası, %21,6 (n=58)'i 31-40 yaş arası, %17,5 (n=47)'i 56-65 yaş arası ve %6 (n=16)'sı 66 yaş ve üzeridir.

Sanatçı olmayan katılımcıların cinsiyete göre; %30,7 (n=130)'si erkek ve %69,3 (n=294)'ü kadındır. Eğitim durumlarına göre; %1,2 (n=5)'si ilkokul, %1,2 (n=5)'si ortaokul, %16 (n=68)'sı lise, %7,5 (n=32)'i yüksekokul, %52,1 (n=221)'i

üniversite ve %21,9 (n=93)'u yüksek lisanstır. Yaş gruplarına göre; %10,1 (n=43)'i 18-30 yaş arası, %19,8 (n=84)'ü 31-40 yaş arası, %42 (n=178)'si 31-40 yaş arası, %21,7 (n=92)'si 56-65 yaş arası ve %6,4 (n=27)'ü 66 yaş ve üzeridir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçları olarak; Sosyo-Demografik Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu), Ahlaki Kimlik Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği ve Kişisel Sorumluluk Ölçeği kullanılmıştır.

Ek-3. Sosyo- Demografik (Kişisel) Bilgi Formu. 18 yaş üzerindeki katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi bilgilerine ulaşılacak amacıyla araştırmacı tarafından altı soru hazırlanmıştır.

Ek-4. Ahlaki Kimlik Ölçeği (AKÖ). Ahlaki Kimlik Ölçeği, amel (eylem) ve niyeti tutarlı kılma isteği ve bireylerin ahlaki ilkelere göre hareket etmelerine nasıl değer kattıklarını tespit eden bir ölçektir. Kürüm ve Ekşi (2022) tarafından geliştirilen ölçek duygu, düşünce ve davranış olmak üzere üç alt boyuttan meydana gelmektedir. Ahlaki Kimlik Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .94; duygu alt boyutu için .94, düşünce alt boyutu için .87, davranış alt boyutu için .84 olarak tespit edilmiştir.

Ek-5. Kişisel Sorumluluk Ölçeği (KSÖ). Kişisel Sorumluluk Ölçeği Mergler tarafından 2007 yılında geliştirilmiştir. Kişisel sorumluluk bireyin kendi düşünce, duygu ve davranışlarını tanımlama ve düzenleme yeteneğinin yanı sıra; tercihlerinin ya da bireysel ve sosyal açıdan yaptıklarının sonuçlarına ilişkin hesap verilebilirlikte isteklilik olarak Mergler tarafından tanımlanmış ve bu sorumluluk duygusunu ölçmek için tasarlanmıştır. Çalışmada iki faktörden oluşan bir yapı meydana gelmiştir. Birinci faktör alt-boyut olan biliş ve düşünüşün öz kontrolüne ait iç tutarlılık katsayısı da .87 olarak tespit edilmiştir. İkinci faktör alt-boyut davranışın öz kontrolünün iç tutarlılık katsayısı ise .79 olarak hesaplanmıştır. Yaşaroğlu, Kaya ve Bozkurt tarafından da 2018 yılında KSÖ'nin Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. Ölçeğin iç güvenilirlik katsayısı biliş ve düşünüşün öz kontrolü faktörü alt-boyut için .63, davranışın öz kontrolü faktörü alt-boyut için ise .63 tümü için .62 olarak hesaplanmış ve bu da ölçeğin güvenilir olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Yapılan analizler sonucunda Kişisel Sorumluluk Ölçeğinin yetişkinlere hitap eden geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Ek-6. Philadelphia Farkındalık Ölçeği (PFÖ). Philadelphia Farkındalık Ölçeği (PFÖ) 20 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçektir. Cardaciotto vd. (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek farkındalık becerisini iki farklı boyutta: ayırısama

ve kabul ölçmektedir. Ayrımsama alt ölçeği düşüncelerin, hislerin ve beden duyularının farkına varılmasını irdelerken, kabul alt ölçeği ise deneyimsel kaçınmanın değerlendirilmesini araştırır. Philadelphia Bilinçli Farkındalık Ölçeği, farkındalık alt-boyut cronbach's alpha =.86 ve kabul alt-boyut cronbach's alpha = .91 alt ölçekleri için çok iyi bir iç tutarlılık göstermiş bir ölçektir.

Philadelphia Bilinçli Farkındalık Ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışması yapılarak, geçerlik ve güvenirlik Çelik ve Kocabıyık (2015) tarafından yapılmıştır. Çalışmada PFÖ'nün iki faktörlü yapısını doğrulamıştır. Bu iki faktörlü yapı için yapılan güvenirlik analiz sonuçları ayrımsama alt ölçeğinin iç tutarlılığının $\alpha = .80$, kabul alt ölçeğinin $\alpha = .78$ olduğunu göstermiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları Tablo 2.'de verilmiştir.

Tablo 2.

Ölçeklerin İç Tutarlılık Katsayılarının İncelenmesi

Değişken	Cronbach's Alpha	N of items
Ahlaki Kimlik Ölçeği	.809	9
Philadelphia Farkındalık Ölçeği	.908	20
Kişisel Sorumluluk Ölçeği	.929	25

Tablo 2.'de Ahlaki kimlik, philadelphia farkındalık ve kişisel sorumluluk ölçeklerinin güvenirlik analizleri yapılmıştır. Ahlaki kimlik ölçeği Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı ,809, philadelphia farkındalık ölçeğinin Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı ,908, kişisel sorumluluk ölçeğinin Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı .929 olacak şekilde hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma verilerinin analizi için Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (SPSS 25) programı uygulanmıştır. Tanımlayıcı veri analizinde yüzde, frekans, ortalama ve standart sapma değerleri uygulanmıştır. Araştırmanın değişkenleri ile normallik varsayımı, çarpıklık ve basıklık verileriyle değerlendirilmiştir. Araştırmada basıklık ve çarpıklık katsayıları -1.5 ve +1.5 değerleri arasında olduğu için veriler normal dağılım göstermektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Bu nedenle araştırmada

parametrik testler uygulanmıştır. Araştırmanın basıklık ve çarpıklık katsayılarına ait değerler Tablo 3.'te sunulmuştur.

Tablo 3.'te araştırmaya katılan bireylerin Ahlaki Kimlik Ölçeği, Kişisel Sorumluluk Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanların normallik testi sonuçlarına yer verilmiştir. Katılımcıların Ahlaki Kimlik Ölçeği, Kişisel Sorumluluk Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği'nden aldıkları puanlar sosyo-demografik özelliklere göre incelenirken ikili gruplar için bağımsız gruplar t testi, ikiden fazla olan gruplar için ANOVA testi kullanılmıştır. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerde Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkide aracı rolü ilişkin yapısal eşitlik modellemesi ile araştırılmıştır.

Tablo 3.

Ahlaki Kimlik Ölçeği, Kişisel Sorumluluk Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçek Puanlarına Ait Betimsel Değerler

Ölçekler	Basıklık	Çarpıklık
Ahlaki Kimlik Ölçeği	-0,15	-0,09
Kişisel Sorumluluk Ölçeği	1,25	-0,78
Philadelphia Farkındalık Ölçeği	-0,46	0,14

Tablo 3.'e göre araştırmada kullanılan ölçeklerde uç değer sayılabilecek veriler ayıklanmıştır. Tablo 3.'e göre ölçekler normallik dağılımına uymaktadır (-1,5, +1,5).

Çalışma Planı

Bu araştırma için Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'ndan 09.01.2023 tarihinde YDÜ/SB/202271506 nolu onay alınmıştır (Bkz. Ek-8.). Etik kurul onayının ardından, veriler çevrimiçi ortamda Google Forms kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılara Çevrimiçi olarak WhatsApp, Instagram, Telegram gibi sosyal medya platformlar aracılığıyla Google form anketleri gönderilerek iletişim kurulmuştur. Katılımcılar Sosyo-Demografik Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu), Ahlaki Kimlik Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği ve Kişisel Sorumluluk Ölçeği

içeren form setini doldurmuştur. Formda yer alan ölçeklerin uygulanması 10-15 dakika arasındaki zaman dilimlerinde gerçekleşmiştir. Katılımcıların katılımları tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde çalışma sorularına yönelik toplanan veriler ışığında ulaşılan bulgulara değinilmektedir.

Tablo 4.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel Bulgular

Ölçekler	Sanatçılık Durumu	N	Min	Max	X	SS
Ahlaki Kimlik Ölçeği	Sanatçı Olan	268	43,00	153,00	123,01	15,55
	Sanatçı Olmayan	424	33,00	170,00	123,05	16,96
Philadelphia Farkındalık Ölçeği	Sanatçı Olan	268	40,00	94,00	67,51	9,81
	Sanatçı Olmayan	424	25,00	94,00	66,39	11,72
Kişisel Sorumluluk Ölçeği	Sanatçı Olan	268	11,00	52,00	38,52	6,63
	Sanatçı Olmayan	424	11,00	53,00	37,83	7,15

Tablo 4.'e göre sanatçı olan katılımcıların ahlaki kimlik ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 123,01, standart sapması 15,55, minimum değeri 43,00, maximum değeri 153,00'dır. Sanatçı olmayan katılımcıların ahlaki kimlik ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 123,05, standart sapması 16,96, minimum değeri 33,00, maximum değeri 170,00'dir.

Sanatçı olan katılımcıların Philadelphia farkındalık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 67,51, standart sapması 9,81, minimum değeri 40,00, maximum değeri 94,00'tür. Sanatçı olmayan katılımcıların Philadelphia ölçeğinden aldıkları puan

ortalaması 94,00, standart sapması 66,39, minimum değeri 25,00, maximum değeri 94,00'tür.

Sanatçı olan katılımcıların kişisel sorumluluk ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 38,52, standart sapması 6,63 minimum değeri 11,00, maximum değeri 52,00'dır. Sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 37,83, standart sapması 7,15, minimum değeri 11,00, maximum değeri 53,00'dır.

Tablo 5.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sanatçılık Durumu	Yaş	N	X	SS	sd	p	F
Ahlaki Kimlik Ölçeği	Sanatçı Olan	18-30	41	122,85	12,99	264	,638	,565
		31-40	58	125,13	11,06	264		
		41-55	106	121,83	18,26	264		
		56+	63	123,15	15,78	264		
	Olmayan	18-30	43	119,44	20,15	420	,400	,984
		31-40	84	124,66	12,77	420		
		41-55	178	123,51	16,99	420		
		56+	119	122,53	18,21	420		

Tablo 5.'e göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların ahlaki kimlik ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre farklılaşması ANOVA ile incelenmiştir. Sanatçı olan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(264)=,565$, $p>.05$). Sanatçı olmayan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(420)=,984$, $p>.05$).

Tablo 6.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sanatçılık Durumu	Yaş	N	X	SS	sd	p	F
Kişisel Sorumluluk Ölçeği	Sanatçı Olan	18-30	41	39,80	5,29	264	,371	,371
		31-40	58	39,15	4,54	264		
		41-55	106	38,10	6,81	264		
		56+	63	37,84	8,44	264		
	Sanatçı Olmayan	18-30	43	38,25	4,80	420	,886	,886
		31-40	84	37,53	5,92	420		
		41-55	178	38,05	7,71	420		
		56+	119	37,55	7,81	420		

Tablo 6.'ya göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre farklılaşması Anova ile incelenmiştir. Sanatçı olan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(264)=,371$, $p>.05$). Sanatçı olmayan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(420)=,886$, $p>.05$).

Tablo 7.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Philadelphia Farkındalık Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sanatçılık Durumu	Yaş	N	X	SS	sd	p	F
Philadelphia Farkındalık Ölçeği	Sanatçı Olan	18-30	41	70,31	8,25	264	,168	,168
		31-40	58	66,05	9,37	264		
		41-55	106	66,98	9,52	264		
		56+	63	67,93	11,34	264		
	Sanatçı Olmayan	18-30	43	67,25	9,33	420	,360	,360
		31-40	84	64,36	10,75	420		
		41-55	178	66,73	11,31	420		
		56+	119	67,01	13,57	420		

Tablo 7.'ye göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre farklılaşması Anova ile incelenmiştir. Sanatçı olan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(264)=,168, p>.05$). Sanatçı olmayan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(420)=,360, p>.05$).

Tablo 8.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik Ölçeği Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sanatçılık Durumu	Eğitim Durumu	N	X	SS	Sd	P	F
Ahlaki Kimlik Ölçeği	Sanatçı Olan	İlköğretim/ Lise	33	122,27	18,21	265		
		Lisans	177	123,29	13,57	265	,914	,090
		Yüksek Lisans	58	122,56	19,43	265		
	Sanatçı Olmayan	İlköğretim/ Lise	78	126,24	21,13	421		
		Lisans	312	122,21	18,59	421	,170	1,782
		Yüksek Lisans	34	123,50	15,52	421		

Tablo 8.'e göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamalarının eğitim durumuna göre farklılaşması Anova ile incelenmiştir. Sanatçı olan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(265)=,090$, $p>.05$). Sanatçı olmayan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(421)= 1,782$, $p>.05$).

Tablo 9.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk Ölçeği Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sanatçılık Durumu	Eğitim Durumu	N	X	SS	sd	p	Fark
Kişisel Sorumluluk Ölçeği	Sanatçı Olan	İlköğretim/	33	38,03	9,44	26	,645	,439
		Lise				5		
		Lisans	17	38,80	5,51	26		
		Yüksek Lisans	7			5		
	Sanatçı Olmayan	İlköğretim/	58	37,98	7,83	26	,192	1,655
		Lise				5		
		Lisans	31	37,11	6,42	42		
		Yüksek Lisans	2			1		
		34	38,20	8,01	42			
						1		

Tablo 9.'a göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamalarının eğitim durumuna göre farklılaşması Anova ile incelenmiştir. Sanatçı olan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F(265)=,439$, $p>.05$). Sanatçı olmayan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F(421)=1,655$, $p>.05$).

Tablo 10.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Philadelphia Farkındalık Ölçeği Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sanatçılık Durumu	Eğitim Durumu	N	X	SS	Sd	P	F
Philadelphia Farkındalık Ölçeği	Sanatçı Olan	İlköğretim / Lise	33	68,90	12,21	265		
		Lisans	177	67,33	8,69	265	,914	,685
		Yüksek Lisans	58	67,25	11,52	265		
	Sanatçı Olmayan	İlköğretim / Lise	78	68,53	13,96	421		
		Lisans	312	65,73	10,74	421	,170	,138
		Yüksek Lisans	34	67,58	14,22	421		

Tablo 10.'a göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamalarının eğitim durumuna göre farklılaşması Anova ile incelenmiştir. Sanatçı olan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(265)=,685$, $p>.05$). Sanatçı olmayan grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(421)=,138$, $p>.05$).

Tablo 11.

Sanatçı Olan ve Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik Ölçeği, Philadelphia Farkındalık Ölçeği ve Kişisel Sorumluluk Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Sanatçılık Durumu	N	X	SS	T	Sd	P
Ahlaki Kimlik Ölçeği	Sanatçı Olan	268	123,01	15,55			
	Sanatçı Olmayan	424	123,05	16,96	.032	690	.655
Philadelphia Farkındalık Ölçeği	Sanatçı Olan	268	67,51	9,81	-1.300	690	.002
	Sanatçı Olmayan	424	66,39	11,72			
Kişisel Sorumluluk Ölçeği	Sanatçı Olan	268	38,52	6,63			
	Sanatçı Olmayan	424	37,83	7,15	-1.284	690	.486

Tablo 11.'e göre sanatçı olan ve olmayan katılımcıların ahlaki kimlik, philadelphia farkındalık ve kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamalarının farklılaşması bağımsız örneklem t testiyle analiz edilmiştir. Sanatçı olanların ($X=123,01$, $SS=15,55$) ahlaki kimlik puan ortalamaları sanatçı olmayanların ($X=123,05$, $SS=16,96$) puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t(690)=.032$, $p>.05$). Sanatçı olanların ($X=67,51$, $SS=9,81$) Philadelphia farkındalık puan ortalamaları sanatçı olmayanların ($X=66,39$, $SS=11,72$) puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t(690)=-1.300$, $p<.05$). Sanatçı olanların ($X=38,52$, $SS=6,63$) kişisel sorumluluk puan ortalamaları sanatçı olmayanların ($X=37,83$, $SS=7,15$) puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t(690)=-1.284$, $p>.05$).

Tablo 12.*Sanatçı Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Kişisel Sorumluluk Düzeyi İlişkisi*

Değişken		Kişisel Sorumluluk	Sosyal Duyarlılık	Farkındalık	Öz Kontrol
Ahlaki kimlik	r	.413**	.139*	.304**	.416
	p	.000	.022	.000	.000
Duygu	r	.903**	.208**	.243**	.354
	p	.000	.001	.000	.000
Düşünce	r	.300**	-.092	.304**	.382**
	p	.000	.133	.000	.000
Davranış	r	.332**	.271**	.180*	.264**
	p	.000	.000	.003	.000

Tablo 12.'ye göre sanatçıların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile bulunmuştur. Ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r(690)=.41$, $p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Ahlaki kimlik ile sosyal duyarlılık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r(690)=.13$, $p<.05$). Ahlaki kimlik arttıkça sosyal duyarlılık artmaktadır. Ahlaki kimlik ile farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.30$, $p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça farkındalık artmaktadır. Ahlaki kimlik ile öz kontrol arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.41$, $p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Duygu ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde yüksek güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.90$, $p<.001$). Duygu arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Duygu ile sosyal duyarlılık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.20$, $p<.01$). Duygu arttıkça sosyal duyarlılık artmaktadır. Duygu ile farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.24$, $p<.001$). Duygu arttıkça farkındalık artmaktadır. Duygu ile öz kontrol arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.35$, $p<.001$). Duygu arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Düşünce ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.30$, $p<.001$). Düşünce arttıkça kişisel sorumluluk

artmaktadır. Düşünce ile sosyal duyarlılık arasında ilişki bulunmamaktadır ($p > .05$). Düşünce ile farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .30, p < .001$). Düşünce arttıkça farkındalık artmaktadır. Düşünce ile öz kontrol arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .38, p < .001$). Düşünce arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Davranış ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .33, p < .001$). Davranış arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Davranış ile sosyal duyarlılık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .27, p < .001$). Davranış arttıkça sosyal duyarlılık artmaktadır. Davranış ile farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .18, p < .01$). Davranış arttıkça farkındalık artmaktadır. Davranış ile öz kontrol arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .26, p < .001$). Davranış arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Tablo 13.

Sanatçı Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Kişisel Sorumluluk Düzeyi İlişkisi

Değişken		Kişisel	Sosyal	Farkındalık	Öz
		Sorumluluk	Duyarlılık		Kontrol
Ahlaki kimlik	r	.285**	.027	.280**	.289**
	p	.000	.578	.000	.000
Duygu	r	.286**	.079	.248**	.281**
	p	.000	.103	.000	.000
Düşünce	r	.272**	-.140	.349**	.327**
	p	.000	.004	.000	.000
Davranış	r	.142**	.168*	.073	.087**
	p	.003	.001	.132	.073

Tablo 13.'e göre sanatçı olmayanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile bulunmuştur. Ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690) = .28, p < .001$). Ahlaki kimlik arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Ahlaki kimlik ile sosyal duyarlılık arasında ilişki yoktur ($p > .05$). Ahlaki kimlik ile farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur

($r(690)=.28, p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça farkındalık artmaktadır. Ahlaki kimlik ile öz kontrol arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.28, p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Duygu ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.28, p<.001$). Duygu arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Duygu ile sosyal duyarlılık arasında ilişki bulunmamıştır ($p>.05$). Duygu ile farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.24, p<.001$). Duygu arttıkça farkındalık artmaktadır. Duygu ile öz kontrol arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.28, p<.001$). Duygu arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Düşünce ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.27, p<.001$). Düşünce arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Düşünce ile sosyal duyarlılık arasında negatif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=-.14, p<.05$). Düşünce arttıkça sosyal duyarlılık azalmaktadır. Düşünce ile farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.34, p<.001$). Düşünce arttıkça farkındalık artmaktadır. Düşünce ile öz kontrol arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.32, p<.001$). Düşünce arttıkça öz kontrol artmaktadır.

Davranış ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.14, p<.01$). Davranış arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır. Davranış ile sosyal duyarlılık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.16, p<.05$). Davranış arttıkça sosyal duyarlılık artmaktadır. Davranış ile farkındalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Davranış ile öz kontrol arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$).

Tablo 14.*Sanatçı Olan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Philadelphia Farkındalık Düzeyi İlişkisi*

Değişken		Philadelphia Farkındalık	Ayrımsama	Kabul
Ahlaki	r	.273**	.237*	.112
Kimlik	p	.000	.000	.066
Duygu	r	.241**	.208**	.144
	p	.000	.001	.019
Düşünce	r	.272**	.417	.021
	p	.000	.000	.734
Davranış	r	.135*	.083	.122*
	p	.028	.174	.037

Tablo 14.'e göre sanatçıların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile bulunmuştur. Ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.27, p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Ahlaki kimlik ile ayrımsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.23, p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça ayrımsama artmaktadır. Ahlaki kimlik ile kabul arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>.05$).

Duygu ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.24, p<.001$). Duygu arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Duygu ile ayrımsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.20, p<.001$). Duygu arttıkça ayrımsama artmaktadır. Duygu ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.14, p<.05$). Duygu arttıkça kabul artmaktadır.

Düşünce ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.27, p<.001$). Düşünce arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Düşünce ile ayrımsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.41, p<.001$). Düşünce arttıkça ayrımsama artmaktadır. Düşünce ile kabul arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$).

Davranış ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.13$, $p<.05$). Davranış arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Davranış ile ayırimsama arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Davranış ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.12$, $p<.05$). Davranış arttıkça kabul artmaktadır.

Tablo 15.

Sanatçı Olmayan Katılımcıların Ahlaki Kimlik İle Philadelphia Farkındalık Düzeyi İlişkisi

Değişken		Philadelphia Farkındalık	Ayrimsama	Kabul
Ahlaki	r	.286**	.237**	.219**
Kimlik	p	.000	.000	.000
Duygu	r	.255**	.194**	.209**
	p	.000	.000	.000
Düşünce	r	.315**	.341**	.161**
	p	.000	.000	.001
Davranış	r	.127**	.021	.185**
	p	.009	.663	.000

Tablo 15.'e göre sanatçı olmayan katılımcıların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile bulunmuştur. Ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.28$, $p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça psiladelphia farkındalık artmaktadır. Ahlaki kimlik ile ayırimsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.23$, $p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça ayırimsama artmaktadır. Ahlaki kimlik ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.21$, $p<.001$). Ahlaki kimlik arttıkça kabul artmaktadır.

Duygu ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.25$, $p<.001$). Duygu arttıkça Philadelphya farkındalık

artmaktadır. Duygu ile ayırimsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.19, p<.001$). Duygu arttıkça ayırimsama artmaktadır. Duygu ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.20, p<.05$).

Düşünce ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.31, p<.001$). Düşünce arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Düşünce ile ayırimsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.34, p<.001$). Düşünce arttıkça ayırimsama artmaktadır. Düşünce ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.16, p<.01$). Düşünce arttıkça kabul artmaktadır.

Davranış ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.12, p<.01$). Davranış arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Davranış ile ayırimsama arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Davranış ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.18, p<.05$). Davranış arttıkça kabul artmaktadır.

Tablo 16.*Sanatçıların Kişisel Sorumluluk İle Philadelphia Farkındalık Düzeyi İlişkisi*

Değişken		Philadelphia Farkındalık	Ayrımsama	Kabul
Kişisel Sorumluluk	r	.362**	.332*	.204**
	p	.000	.000	.001
Sosyal Duyarlılık	r	.147**	-.006**	.206**
	p	.016	.927	.001
Farkındalık	r	.311**	.318**	.148*
	p	.000	.000	.016
Öz Kontrol	r	.303**	.363	.119
	p	.000	.000	.268

Tablo 16.'da sanatçıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile bulunmuştur. Kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.36$, $p<.001$). Kişisel sorumluluk arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Sosyal duyarlılık ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.14$, $p<.05$). Sosyal duyarlılık arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Farkındalık ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.31$, $p<.001$). Farkındalık arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Öz kontrol ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.30$, $p<.001$). Öz kontrol arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır.

Kişisel sorumluluk ile ayrımsama arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.33$, $p<.001$). Kişisel sorumluluk arttıkça ayrımsama artmaktadır. Sosyal duyarlılık ile ayrımsama arasında ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Farkındalık ile ayrımsama arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.31$, $p<.001$). Farkındalık arttıkça ayrımsama artmaktadır. Öz kontrol ile ayrımsama arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.36$, $p<.001$). Öz kontrol arttıkça ayrımsama artmaktadır. Kişisel sorumluluk

ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.20, p<.01$). Kişisel sorumluluk arttıkça kabul artmaktadır. Sosyal duyarlılık ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.20, p<.01$). Sosyal duyarlılık arttıkça kabul artmaktadır. Farkındalık ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.14, p<.05$). Farkındalık arttıkça kabul artmaktadır. Öz kontrol ile kabul arasında ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$).

Tablo 17.

Sanatçı Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk İle Philadelphia Farkındalık İlişkisi

Değişken		Philadelphia Farkındalık	Ayrımsama	Kabul
Kişisel Sorumluluk	r	.315 **	.279*	.216**
	p	.000	.000	.000
Sosyal Duyarlılık	r	.077	-.028**	.153
	p	.112	.567	.002
Farkındalık	r	.299**	.313**	.156**
	p	.000	.000	.001
Öz Kontrol	r	.295**	.289**	.172
	p	.000	.000	.000

Tablo 17.'de sanatçı olmayanların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile bulunmuştur. Kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.31, p<.001$). Kişisel sorumluluk arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Sosyal duyarlılık ile Philadelphia farkındalık arasında ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Farkındalık ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.30, p<.001$). Farkındalık arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır. Öz kontrol ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.29, p<.001$). Öz kontrol arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır.

Kişisel sorumluluk ile ayrımsama arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı

bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.27, p<.001$). kişisel sorumluluk arttıkça ayırısama artacaktır. Sosyal duyarlılık ile ayırısama arasında ilişki bulunmamaktadır ($p>. 05$) Farkındalık ile ayırısama arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.31, p<.001$). Sosyal duyarlılık arttıkça ayırısama artacaktır. Öz kontrol ile ayırısama arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.36, p<.001$). Öz kontrol arttıkça ayırısama artacaktır.

Kişisel sorumluluk ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.21, p<.001$). Kişisel sorumluluk arttıkça kabul artmaktadır. Sosyal duyarlılık ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.15, p<.01$). Sosyal duyarlılık arttıkça kabul artmaktadır. Farkındalık ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.15, p<.01$). Farkındalık arttıkça kabul artmaktadır. Öz kontrol ile kabul arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r(690)=.17, p<.001$). Öz kontrol arttıkça kabul artmaktadır.

Tablo 18.

Sanatçı Olan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk ve Ahlaki Kimliğin Philadelphia Farkındalığı Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	B	SH	β	t	p
Sabit	46.644	4.771	0.00	7.885	.000
Sosyal duyarlılık	.607	.224	.170	2.707	.007
Farkındalık	.658	.237	.210	2.778	.006
Öz kontrol	.225	.231	.077	.978	.329
Duygu	.009	.130	.006	.069	.945
Düşünce	.274	.117	.198	2.354	.019
Davranış	-.053	.124	-.028	-.426	.670

F (6,261) =8.61, $p<.05$, $R^2=.16$

Tablo 18.'de sanatçı olan katılımcılarda kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisi regresyon analiziyle incelenmiştir. Regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (F(6,261) =

8,61, $p < .001$, $R^2 = .16$). Philadelphia farkındalığının %16'sı kişisel sorumluluk ve ahlaki kimlik ile açıklanmaktadır. Sosyal duyarlılık, Philadelphia farkındalığının yordayıcısıdır ($B = 0.60$, $t(261) = 2.707$, $p < .05$). Sosyal duyarlılık bir birim arttıkça Philadelphia farkındalığı 0.60 birim artacaktır. Farkındalık, Philadelphia farkındalığının yordayıcısıdır ($B = 0.65$, $t(261) = 2.778$, $p < .05$). Farkındalık bir birim arttıkça Philadelphia farkındalığı 0.65 birim artacaktır. Düşünce, Philadelphia farkındalığının yordayıcısıdır ($B = 0.27$, $t(261) = 2.354$, $p < .05$). Düşünce bir birim arttıkça Philadelphia farkındalığı 0.27 birim artacaktır.

Tablo 19.

Sanatçı Olmayan Katılımcıların Kişisel Sorumluluk ve Ahlaki Kimliğin Philadelphia Farkındalığı Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	B	SH	β	t	p
Sabit	31.965	4.306	0.00	7.423	.000
Sosyal duyarlılık	.393	.209	.091	1.886	.060
Farkındalık	.487	.233	.135	2.085	.038
Öz kontrol	.337	.210	.105	1,602	.110
Duygu	.046	.120	.028	.382	.702
Düşünce	.370	.110	.232	3,348	.001
Davranış	-.029	.122	-.013	-.238	.812

$F(6,417) = 12.93$, $p < .05$, $R^2 = .15$

Tablo 19.'da sanatçı olmayanlarda kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisi regresyon analiziyle incelenmiştir. Regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($F(6,417) = 12,93$, $p < .001$, $R^2 = .15$). Philadelphia farkındalığının %15'i kişisel sorumluluk ve ahlaki kimlik ile açıklanmaktadır. Farkındalık, Philadelphia farkındalığının yordayıcısıdır ($B = 0.48$, $t(417) = 2.085$, $p < .05$). Farkındalık bir birim arttıkça Philadelphia farkındalığı 0.48 birim artacaktır. Düşünce, Philadelphia farkındalığının yordayıcısıdır ($B = 0.37$, $t(417) = 3.348$, $p < .05$). Düşünce bir birim arttıkça Philadelphia farkındalığı 0.37 birim artacaktır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Araştırma kapsamında profesyonel sanatçı ve sanatçı olmayan bireylerle çalışılmış, sanatçı olan ve sanatçı olmayan bireylerin kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının ahlaki kimlik ölçeği puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde Kürüm ve Ekşi (2022) tarafından yapılan çalışmada ahlaki kimlik düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada ahlaki kimlik düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde Yaşaroğlu, Kaya ve Bozkurt (2018), Çiçekli (2019), Widhiastuti (2019) ve Özdemir (2019) tarafından yapılan çalışmada kişisel sorumluluk düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise kişisel sorumluluk düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda ise sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde Çelik ve Kocabıyık (2015) ve Asici ve diğerleri (2020) tarafından yapılan çalışmada ise Philadelphia farkındalık düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise Philadelphia farkındalık düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının ahlaki kimlik ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde Kürüm ve Ekşi (2022) tarafından yapılan çalışmada ahlaki kimlik düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada ahlaki kimlik düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde Song ve Lindquist (2015), Şahin (2019), Jones, Kaur, Miller ve Spencer (2020) Terzioğlu ve Çakır-Çelebi (2021) ve Yılmaz (2021) tarafından farklı örneklem gruplarıyla yapılan araştırmalarda bireylerin eğitim durumlarına göre kişisel sorumluluk düzeyleri düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandığı görülmüştür. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmada kişisel sorumluluk düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde Çakır-Çelebi (2021) ve Yılmaz (2021) tarafından farklı örneklem gruplarıyla yapılan araştırmalarda bireylerin eğitim durumlarına göre farkındalık düzeyleri düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandığı görülmüştür. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmada farkındalık düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olanların ahlaki kimlik puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde Kürüm ve Ekşi (2022), Aliakbari ve Kafshgar (2013) ve Terzioğlu (2015) tarafından yapılan araştırmada ahlaki kimlik düzeyinin meslek değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmada ahlaki kimlik düzeyinin sanatçı olma ve sanatçı olmama değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olanların Philadelphia farkındalık puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Literatür incelendiğinde Cengil (2015), Kartopu (2018), Widhiastuti (2019) ve Özyürek (2020) tarafından farklı örneklem gruplarıyla yapılan araştırmalarda bireylerin meslek durumlarına göre farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmada Philadelphia farkındalık düzeyinin sanatçı olma ve sanatçı olmama değişkenine göre farklılaştığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olanların kişisel sorumluluk puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel

olarak anlamlıdır. Literatür incelendiğinde Ersoy (2018) ve Kovancı ve Hiçdurmaz (2021) tarafından yapılan farklı örneklem gruplarıyla yapılan araştırmalarda bireylerin meslek durumlarına göre kişisel sorumluluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu çalışmada literatürdeki bulgudan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmada kişisel sorumluluk düzeyinin sanatçı olma ve sanatçı olmama değişkenine göre farklılaştığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Ersoy (2018)' da ilham veren sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde yaptığı araştırmada ahlaki kimlik ile benlik özellikleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada da sanatçı olma değişkenine göre ahlaki kimlik arttıkça kişisel sorumluluğun arttığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olmayanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Kaya (2022)'da 358 spor eğitmeni ile yaptığı araştırmada kişisel sorumluluk ile işe tutulma ilişkileri arasında da pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Bu araştırmada sanatçı olmama değişkenine göre ahlaki kimlik arttıkça kişisel sorumluluğun da arttığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olanların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Chan ve Leung (2006)'da 156 muhasebe öğrencisi üzerinde yapılan ahlaki farkındalık ve ahlaki yönelim arasındaki ilişki araştırmasında, her iki değişken arasında önemli kabul edilmeyecek düzeyde düşük bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırmada sanatçı olma değişkene göre ahlaki kimlik arttıkça Philadelphia farkındalığının arttığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olmayan katılımcıların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Chan ve Leung (2006)'da Hong Kong'lu 156 muhasebe öğrencisi üzerinde yapılan çalışmalarında ahlaki farkındalık ile ahlaki gelişim düzeyleri arasında da pozitif ilişki bulunmuştur. Bu araştırmada sanatçı olmama değişkene göre ahlaki kimlik arttıkça Philadelphia farkındalığının arttığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir

ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelende Uyar (2010)'da 539 muhasebeci ile yaptığı araştırmada da ahlaki farkındalık düzeyi artıkça duygusal bağlılık artmakta ve pozitif yönde bir ilişki gerçekleşmektedir. Bu araştırmada sanatçı olmama değişkenine göre kişisel sorumluluk arttıkça Philadelphia farkındalığının da arttığı saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Öksüz ve Yiğit (2020)'da öğretmenler üzerinde yaptığı araştırmada da öğretmenlerin öğretimde bilinçli farkındalık düzeyleri ile mesleki doyum düzeyleri arasında da pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada sanatçı olmama değişkene göre kişisel sorumluluk arttıkça Philadelphia farkındalığının arttığı saptanmıştır.

Sanatçı olan katılımcıların kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde Yıkılmaz ve Güdül (2015) tarafından 509 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada da yaşamda anlamın varlığı ve bilinçli farkındalığın yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

Sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde Küçükler (2021) tarafından 339 sporcu öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada akademik başarıyı motivasyonsuzluğun olumsuz yönde, öz yeterliğin ise akademik başarıyı olumlu yönde yordadığı saptanmıştır.

Özetle özellikle bireylerin kişisel sorumluluk düzeylerinin etkisi önemlidir. Hayatın ilk yıllarında güçlü temeller atan bu duygular; cinsiyet, bağlanma stilleri, aile özellikleri, aile atmosferi, bireyin özellikleri, bireyin algısı ve bireyin davranışları gibi birçok etkenden etkilenmektedir. Bir başka deyişle kaynağını hem geçmişten hem de farklı yaşam alanlarından alan kişisel sorumluluk, farkındalık ve ahlaki özelliklerin; duygu, düşünce, davranış ve kişilik özellikleri ile yakından ilişkili olacağı düşünülmektedir. Bu noktada soyut bir kavram olarak karşımıza çıkan -duygu, düşünce, davranış ve kişilik özelliği olarak kendini gösterebilen- bireylerin eğitim durumları ve kişisel sorumluluk, farkındalık ve ahlaki özelliklerinin arasındaki ilişki beklenebilecek bir sonuçtur. Sorumluluk duygusunun, ahlaki kimlik özellikleri ve farkındalık davranışın sorgulanmasını sağlayarak bireyin kendini tanımasına ve geliştirmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir (Türegün, 2017). Bireyin kendi yanlısını ve kendi davranışını sorgulaması hem sorumluluk gerektiren hem de ahlaki

kimlik özelliklerini geliştiren bir davranıştır. Böylece bir bireyin sorumluluk duygusunun gelişmesinde ahlaki kimlik özelliklerini sorgulamak gibi risk faktörü olan bir davranıştan kaçınması beklenmektedir (Yalman ve Özkaynar, 2018). Sonuç olarak sorumluluk duygusu yüksek olan bireylerin, eğitim durumlarına göre kendini tanıma, değerlendirme ve geliştirme imkânı oluşturarak farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerini yükseltecekleri düşünülmektedir. Ayrıca her yaşta öğrenilebilen bir duygu olan sorumluluk duygusu özellikle toplum ve kültürle yakından ilişkilidir (Cüceloğlu, 2010). Bu sebeple, farklı toplumlarda, farklı kültürlerde ve farklı mesleki gruplara göre sorumluluk duygusunu inceleyen çalışmaların, farklı bulgular ortaya koyması beklenebilecek bir sonuçtur.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Profesyonel sanatçı ve sanatçı olmayan bireylerin kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada yer alan katılımcıların ölçeklerden aldıkları puan ortalamalarının sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşma durumu incelenmiştir.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının ahlaki kimlik ölçeği puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının ahlaki kimlik ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının kişisel sorumluluk ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sanatçı olan ve olmayan katılımcılarının Philadelphia farkındalık ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sanatçı olanların ahlaki kimlik puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Sanatçı olanların Philadelphia farkındalık puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sanatçı olanların kişisel sorumluluk puan ortalamaları sanatçı olmayanların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sanatçı olanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle ahlaki kimlik arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır.

Sanatçı olmayanların ahlaki kimlik ile kişisel sorumluluk arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle ahlaki kimlik arttıkça kişisel sorumluluk artmaktadır.

Sanatçı olanların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle ahlaki kimlik arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır.

Sanatçı olmayan katılımcıların ahlaki kimlik ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde düşük güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle ahlaki kimlik arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır.

Sanatçı olan katılımcıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle kişisel sorumluluk arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır.

Sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ile Philadelphia farkındalık arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle kişisel sorumluluk arttıkça Philadelphia farkındalık artmaktadır.

Sanatçı olan katılımcıların kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Sanatçı olmayan katılımcıların kişisel sorumluluk ve ahlaki kimliğin Philadelphia farkındalığı yordayıcı etkisinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Öneriler

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu çalışma 250 sanatçı, 250 sanatçı olmayan katılımcı olmak üzere 500 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen bulguların genel geçerliliğini arttırmak adına araştırmanın daha geniş bir örnekleme tekrarlanması önerilebilir.

Araştırmada sanatçı olan ve sanatçı olmayan bireylerin kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması araştırılmıştır. Literatür incelendiğinde sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özellikleri ile ilgili ayrı ayrı pek çok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Fakat birbiriyle ilişkisi olduğu düşünülen bu değişkenlerin aralarında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını, eğer bir ilişki varsa ne şekilde bir ilişki olduğunu incelemek amacıyla yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Konu üzerinde araştırma yapacak araştırmacılara bu konular üzerinde farklı değişkenlerle ele alarak ilgili alan yazını genişletmeye katkıda bulunmaları önerilir.

Klinisyenlere Yönelik Öneriler

Çalışmada eğitim durumları ile kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bireylerde eğitim düzeyi arttıkça kişisel sorumluluk düzeyleri, farkındalık düzeyleri ve ahlaki kimlik özellikleri arttığı söylenebilir. Bu bağlamda psikologlar tarafından sorumluluk davranışlarının gelişimine yönelik uygulamalar ve etkinlikler gibi somut adımlar farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerinin gelişimi üzerine klinik destek verilmesi önerilir.

Devlete Yönelik Öneriler

Bireylerin kişisel sorumluluk almaları farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerine olumlu katkı sağlayacaktır. Bu noktada devletin bireylerin sorumluluk duygularını geliştirmek adına farkındalık çalışmaları yapılabilir. Özellikle farkındalık ve ahlaki özelliklerin gelişiminde sanatçı ve sanatçı olmayan bireyleri devlet sorumlu davranışlara yönlendirebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. C. (2012). İmam- Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî sorumluluk düzeylerinin incelenmesi: Bingöl örneği. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (4).
- Ajilchi, B., Mohebi, M., Zarei, S. & Kisely, S. (2021). Effect of a mindfulness programme training on mental toughness and psychological well-being of female athletes. *Australasian Psychiatry*, 1-5.
- Akarsu, B. (1993). *Ahlak öğretileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aladağ, S. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aliakbari, M., & Babanezhad Kafshgar, N. (2013). On the relationship between teachers' sense of responsibility and their job satisfaction: The case of Iranian high school teachers. *European Online Journal Of Natural And Social Sciences*, 2(2), 487-501.
- Altıntaş, E. (2015). *Kuramdan uygulamaya özgüven*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aquino, K., & Reed, A. II. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1423-1440.
- Aquino, K., Freeman, D., Reed II, A., Lim, V. K., & Felps, W. (2009). Testing a social-cognitive model of moral behavior: the interactive influence of situations and moral identity centrality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 123.
- Asici, E., Arslan, Ü., & Uygur, S. S. (2020). Positive and negative affect in university students: The predictive roles of rumination, mindfulness and demographic variables. *New Waves-Educational Research and Development Journal*, 23(2), 1-21.
- Atalay, Z. (2018). *Mindfulness: Şimdi ve burada*. İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Atkinson, N. H. (2019). *Mind massage for mad times: Healing your-self*. Neil Atkinson, Australian ebook Publisher.

- Aydın, Ö. (1999). Denetim odakları farklı olan ergenlerin problem çözme becerilerinin karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Babadoğan, C. (2003). Sorumlu davranış geliştirme stratejileri bağlamında öğrenen sınıf. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 121-136.
- Baek, T. H., & Yoon, S. (2017). Guilt and shame: Environmental message framing effects. *Journal of Advertising*, 46(3), 440-453.
- Baer, R. A., Smith, G. T., Hopkins, J., Krietemeyer, J. & Toney, L. (2006). Using self-report assessment methods to explore facets of mindfulness. *Assessment*, 13(1), 27-45.
- Balat Uyanık, G., & Dağal Balaban, A. (2006). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri (1. basım). Ankara: KÖK.
- Bartley, T. (2012). *Mindfulness-based cognitive therapy for cancer: Gently turning towards*. John Wiley & Sons Publication, Chichester.
- Baysal, Z. N., & Demirbaş, B. (2012). Sınıf öğretmenliği adaylarının bilinçli farkındalıkları ile yansıtıcı düşünme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 12-20
- Bebeau, M. J., Rest, J. R., & Narvaez, D. (1999). Beyond the promise: A perspective on research in moral education. *Educational Researcher*, 28(4), 18-26.
- Blasi, A. (1983). Moral cognition and moral action: A theoretical perspective. *Developmental Review*, 3, 178-210.
- Blasi, A. (1984). Moral identity: Its role in moral functioning. In., W. Kurtines ve J.Gewirtz (ed.), *Morality, moral behavior and moral development* (pp. 128-139). New York: Wiley.
- Blasi, A. (1991). Moral understanding and the moral personality: The process of moral integration. In, W. Kurtines ve J. Gewirtz (Ed.), *Moral development: An introduction* (pp. 229-253). Boston: Allyn & Bacon.
- Blasi, A. (1993). The development of identity: Some implications for moral functioning. G.G. Noam ve T.E. Wren (Eds.), *The moral self* (pp. 99-122). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Blasi, A. (1999). Emotions and moral motivation. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 29(1), 1-19.

- Blasi, A. (2004). Neither personality nor cognition: An alternative approach to the nature of the self. In C. Lightfoot, C. Lalonde & M. Chander (Eds.). *Changing conceptions of psychological life* (pp. 3-26). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Bodian, S. (2006). *Meditation for dummies*. Indiana: Wiley Publishing Inc.
- Brown, K. W. & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822.
- Burley, T., & Freier, M. C. (2004). Character structure: A Gestalt-cognitive theory. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 41(3), 321.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyükyılmaz, O., & Fidan, Y. (2015). Kurumsal sosyal sorumluluk: kavramsal bir bakış. *Business & Management Studies: An International Journal*, 3 (3).
- Cameron, A. (2010). Utilizing choice theory and reality therapy in therapeutic foster care homes. *International Journal Of Choice Theory And Reality Therapy*, 30, 9-16.
- Canning, S. (2020). Chakra wisdom: Using affirmations, mindfulness and other tools to support your health and wellbeing. Lulu.com.
- Cardaciotto, L., Herbert, J. D., Forman, E. M., Moitra, E., & Farrow, V. (2008). The assessment of present-moment awareness and acceptance: The Philadelphia Mindfulness Scale. *Assessment*, 15(2), 204-223.
- Carmody, J. & Baer, R. A. (2008). Relationships between mindfulness practice and levels of mindfulness, medical and psychological symptoms and well-being in a mindfulness-based stress reduction program. *Journal of Behavioral Medicine*, 31, 23-33.
- Carroll, B. A. (1991). The pyramid of corporate social responsibility. *Business Horizons*, 28 (3).
- Celep, C. (2011). *Sınıf yönetiminde kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cengil, M. (2015). Hitit üniversitesi ilahiyat fakültesi öğrencilerinde sorumluluk duygusu ve sorumluluk davranışı üzerine bir araştırma. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 33(33), 7-23.
- Chan, S.Y.S ve Leung, P. (2006) The Effects of Accounting Students' Ethical Reasoning And Personal Factors On Their Ethical Sensitivity, *Managerial Auditing Journal*, 21 (4), ss.436-457.

- Colle, K. F. F., Vincent, A., Cha, S. S., Loehrer, L. L., Bauer, B. A. & Wahner-Roedler, D. L. (2010). Measurement of quality of life and participant experience with the mindfulness-based stress reduction program. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 16(1), 36-40.
- Corey, G. (2001). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (6th Ed.). Wadsworth: Brooks Cole, Thompson Learning.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev. Ed.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2002). *Anlamlı ve coşkulu bir yaşam için savaşçı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İçimizdeki çocuk* (41. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İçimizdeki çocuk* (41. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelik, Ç. (2014). Akademik erteleme'nin bazı psiko-sosyal değişkenlere göre açıklanması ve gerçeklik terapisine dayalı akademik erteleme ile başa çıkma eğitim programının etkililiğinin sınanması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Çelik, H., & Kocabıyık, O. O. (2018). Philadelphia Farkındalık Ölçeği (PFÖ)'nin Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 48(48).
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Çinemre, S. (2014). Kohlberg'in ahlak gelişim teorisine yönelik bazı eleştiriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 69-99.
- Dalyan, F., & Gökbel, S. (2005). *İşletmelerde sosyal sorumluluk: imkb'de işlem gören bankaların sosyal sorumluluk faaliyetleri ile kârlılıkları arasındaki ilişki*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Daş, C. (2020a). *Ezbere ilişkilere ezber bozan çözümler* (3. Baskı). Ankara: Altınordu Yayınları.
- Daş, C. (2020b). *Geşalt terapi: Bütünleşmek ve büyüme* (8. Baskı). Ankara: Altınordu Yayınları.
- De Silva, P. (2001). *An introduction to buddhist psychology* (3rd Edition). Lanham: Rowman ve Littlefield Publishers.

- De Vibe, M., Solhaug, I., Rosenvinge, J. H., Tyssen, R., Hanley, A. & Garland, E. (2018). Six- year positive effects of a mindfulness-based intervention on mindfulness, coping and well-being in medical and psychology students; Results from a randomized controlled trial. *Plos One*, 13(4), 1-17.
- Demir, V. & Gündoğan, N. A. (2018). Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin duygu düzenleme güçlüklerini azaltmadaki etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(1), 46-66.
- Demir, V. (2014). Bilinçli farkındalık temelli hazırlanan eğitim programının bireylerin depresyon ve stres düzeyleri üzerine etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Deveci, H. (2008). Sosyal bilgiler dersinde güncel olayların öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7.
- Dimidjian, S. & Linehan, M. M. (2003). Mindfulness practice. W. O'Donohue, J. E. Fisher ve S. C. Hayes (Ed.), *Empirically supported techniques of cognitive behavior therapy: A step- by-step guide for clinicians*. John Wiley, New York.
- Dinç, L. (2010). Bakım kavramı ve ahlaki boyutu. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 17(2), 74-82.
- Edwards, S. (2006). Physical exercise and psychological well-being. *South African Journal of Psychology*, 36(2), 357-373.
- Ekşi, H. (2006). Bilişsel ahlak gelişimi kuramı: Kohlberg ve sonrası. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 29-38.
- Ergül, H. F., & Kurtulmuş, M. (2014). Sosyal sorumluluk anlayışının geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (49).
- Ersoy, F. (2018). *Öğretmenlik ve ahlak. Temelleri ve uygulamalarıyla iş ahlakı* (ss. 378-400). İstanbul: İGİAD.
- Filiz, B. (2016). Bireysel ve sosyal sorumluluk modelinin sorumluluk davranışlarının kazandırılmasında kullanılması: TVF Spor Lisesi örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Frankl, V.E. (2010). *The feeling of meaninglessness: A challenge to psychotherapy and philosophy* (Eds. A. Batthyany & A. Tallon). Milwaukee: Marquette University Press.

- Gardner-Nix, J. & Costin-Hall, L. (2009). *The mindfulness solution to pain: Step-by-step techniques for chronic pain management*. New Harbinger Publications, Inc., Oakland.
- Germer, C. K. (2005). Chapter 6: Teaching Mindfulness in Therapy. C. K. Germer, R. D. Siegel ve P. R. Fulton (Ed.), *Mindfulness and Psychotherapy*. New York: The Guilford Press.
- Germer, C. K. (2009). *The mindful path to self-compassion: Freeing yourself from destructive thoughts and emotions*. The Guilford Press.
- Glasser, W. (1998). *Choice theory a new psychology of personal freedom*. New York: Harper Collins.
- Glover, J. (1970). *Responsibility* (1st. Ed.). London: Routledge & Kegan Paul.
- Googhari, Z. S., Hafezi, F., Asgari, P. & Heidari, A. (2022). The effectiveness of mindfulness- based cognitive therapy and acceptance and commitment therapy on medical science students' subjective well-being, psychological distress, and emotion regulation. *Journal of Shahrekord University of Medical Sciences*, 24(1), 35-41.
- Gordon, T., Aksay, E., & Özkan, B. (2005). *Çocukta dış disiplin mi? İç disiplin mi?: anababaların ve öğretmenlerin iç denetimli, kendisine saygılı ve sorumluluk duygusu gelişmiş çocuklar yetiştirmeleri için yeni yollar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Gupta, S. & Verma, H. V. (2020). Mindfulness, mindful consumption, and life satisfaction: an experiment with higher education students. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 12(3), 456-474.
- Gümüş, E. (2015). Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre ortaokul öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyi ile cinsiyet rollerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Güngör, E. (1995). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken.
- Hardy, S. A. (2006). Identity, reasoning, and emotion: An empirical comparison of three sources of moral motivation. *Motiv Emot*, 30, 207-215.
- Hardy, S., & Carlo, G. (2005). Identity as a source of moral motivation. *Human Development*, 48, 232-256.

- Harnett, P. H., Whittingham, K., Puhakka, E., Hodges, J., Spry, C. & Dob, R. (2010). The short- term impact of a brief group-based mindfulness therapy program on depression and life satisfaction. *Mindfulness*, 1(3), 183-188.
- Hayta Önal, Ş. (2005). Bir sorumluluk eğitimi programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerine etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Herdem, K. (2016). Yedinci sınıf Fen Bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adıyaman.
- Hick, S. F. (2008). *Cultivating Therapeutic Relationships*. S. F. Hick ve T. Bien (Ed.), *Mindfulness and the Therapeutic Relationship*. The Guilford Press, New York.
- Hoffman, L., Yang, M., Mansilla M. (Edt) (2019). *Existential psychology east-west*. Colorada: University Professors Press.
- Hoffman, M. L. (1970). Moral development. P. H. Mussen (Ed.), *Carmichael's Manual of Child Psychology* (ss. 261-360). New York: Wiley, 2.
- Ivtzan, I. (2016). Mindfulness in Positive Psychology: An Introduction. I. Ivtzan ve T. Lomas (Ed.), *Mindfulness in Positive Psychology: The Science of Meditation and Wellbeing*. New York: Routledge.
- Kaya, Y. (2021). Spor Eğitimcilerinin Dürüstlük Seviyelerinin İşe Tutulma ve Sorumluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Spor Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10, 144–156.
- Kabat-Zinn, J. (2009). *Full catastrophe living: Using the wisdom of your mind and body to face stress, pain, and illness*. New York: Delacorte.
- Kabat-Zinn, J. (2012). *Mindfulness for beginners: Reclaiming the present moment— and your life*. Sounds True, Colorado.
- Kabat-Zinn, J. (2013). *Full catastrophe living (revised edition), using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness*. New York: Random House Publishing.

- Kaner, S. (1993). Kontrol kuramı ve gerçeklik terapisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(2), 569-585.
- Kartopu S., Geçer, H., & Halıcıkeşoğlu, H. (2018). Sorumluluk duygusu ve dindarlık: Üniversite öğrencileri üzerine ampirik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58), 1307-9581.
- Kartopu S., Geçer, H., & Halıcıkeşoğlu, H. (2018). Sorumluluk Duygusu ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58), 1307-9581.
- Keser, S. (2013). İlköğretim okulu yöneticilerinin otantik liderlik ve psikolojik sermaye özelliklerinin karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kovancı, M. S., & Hiçdurmaz, D. (2021). Ahlaki cesaret: tanımı, ahlaki sıkıntı ve ahlaki duyarlılık ile ilişkisi ve geliştirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 96-102.
- Kroger, J. & Marcia, J.E. (2011). The identity statuses:Origins, Meanings, and Interpretations. S.J. Schwartz, K. Luyckx & V.L. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research* (pp. 31-53). Springer Science & Business Media.
- Kulaksızoğlu, A. (1997). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Küçükler, K. (2022). Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin akademik başarılarının yordanmasında akademik motivasyon, öz yeterlik ve mükemmeliyetçiliğin etkisinin belirlenmesi (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Kürüm, B. & Ekşi, H. (2022). Kimlik kavramına ahlaki bir bakış: Ahlaki kimlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (43), 135-167.
- Levey, J. & Levey, M. (2015). *Mindfulness, meditation, and mind fitness*. San Francisco: Conari Press.
- Macself, A. J. (2019). *Tiny healer: Mindfulness*. Pyramid, London.
- Mann, D. (2010). *Gestalt therapy: 100 key points and techniques* (1st Edition). Routledge, New York.
- May, R. (1958). The contributions of existential psychotherapy. In *Existence; a new dimension in psychiatry and psychology* (Eds. R May, E Angel and H Ellenberger, pp. 37-91). Oxford UK: Basic Books.

- McCown, D. (2013). *The ethical space of mindfulness in clinical practice: An exploratory essay*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mergler, A. (2007). Personal responsibility. The creation, implementation and evaluation of a school-based program (Unpublished doctoral dissertation). Queensland University of Technology, Brisbane.
- Miller, J. J., Fletcher, K., & Kabat-Zinn, J. (1995). Three year follow-up and clinical implications of a Mindfulness meditation-based stress reduction intervention in the treatment of anxiety disorders. *General Hospital Psychiatry*, 17(3), 192–200.
- Moretto, G., Walsh, E., & Haggard, P. (2011). Experience of agency and sense of responsibility. *Consciousness and Cognition*, 20(4), 1847-1854.
- Moshman, D. (2005). *Adolescent psychological development rationality, morality, and identity*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Muss, R.E. (1988). Carol Gilligan's theory of sex differences in the development of moral reasoning during adolescence. *Adolescence*, 23,89, 229-243.
- Nucci, L. (2018). Elliot Turiel. F.C. Power, R.J. Nuzzi, D. Narvaez, D.K. Lapsey & T.C Hunt (Ed.). *Değerler eğitimi ansiklopedisi*. İstanbul: EDAM.
- Nucci, L., Turiel, E., & Roded, A. D. (2017). Continuities and discontinuities in the development of moral judgments. *Human Development*, 60(6), 279-341.
- Olendzki, A. (2009). Mindfulness and Meditation. F. Didonna (Ed.), *Clinical Handbook of Mindfulness*. New York: Springer Science+Business Media.
- Owens, T. R. (1983). Helping youth become more responsible. Education and Work Program, Northwest Regional Educational Laboratory.
- Öksüz S., (2018). Bilinçli farkındalığın sosyal hizmet uygulamasında kullanımı: Üniversite öğrencileri arasında bilinçli farkındalık çalışması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öksüz, Y., & Yiğit, Ş. (2020). Öğretmenlerin öğretimde bilinçli farkındalık ile mesleki o doyum düzeyleri ilişkisi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 5(1), 38-49.
- Öncü, Ç. (2002). Erken çocukluk döneminde sorumluluk eğitimi. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 3.

- Özdem, S., Bengisoy, A., & Muezzin, E. E. (2020). Üniversite öğrencilerinin insani ve manevi değer eğilimlerinin sorumluluk duygusu ve davranış düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi: Kuzey Kıbrıs örneği. *Kisbu İlahiyat Dergisi*, 1(3), 35-78
- Özdem, S., Bengisoy, A., & Muezzin, E. E. (2020). Üniversite öğrencilerinin insani ve manevi değer eğilimlerinin sorumluluk duygusu ve davranış düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi: Kuzey Kıbrıs örneği. *Kisbu İlahiyat Dergisi*, 1(3), 35-78.
- Özdemir, M. (2019). Lise ve ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile sorumluluk duygu ve davranışları arasındaki ilişki (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Özdemir, M. (2019). Lise ve ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile sorumluluk duygu ve davranışları arasındaki ilişki (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Özdemir, M. (2019). Lise ve ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile sorumluluk duygu ve davranışları arasındaki ilişki (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Özdemir, M. (2019). Lise ve ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile sorumluluk duygu ve davranışları arasındaki ilişki (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Özen, Y (2001). *Yarına kalmak adına sorumluluk eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özen, Y. (2011). Öğrenmede kişisel sorumluluğu arttırmaya yönelik bir öğrenme ve değerlendirme yaklaşımı: portfolyo değerlendirme. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 2 (4).
- Özen, Y. (2013). Sorumluluk duygusu ve davranışı ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 4 (7).
- Özen, Y., Gülaçtı, F., & Çıkılı, Y. (2002). İlköğretim öğrencilerinin sorumluluk duygusu ve davranış düzeyleri ile iç-denetimsel sorumluluk ile dış-denetimsel sorumluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-58.

- Özen, Y., Gülaçtı, F., & Çıkılı, Y. (2002). İlköğretim öğrencilerinin sorumluluk duygusu ve davranış düzeyleri ile iç-denetimsel sorumluluk ile dış-denetimsel sorumluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-58.
- Özen, Y., Gülaçtı, F., & Çıkılı, Y. (2002). İlköğretim öğrencilerinin sorumluluk duygusu ve davranış düzeyleri ile iç-denetimsel sorumluluk ile dış-denetimsel sorumluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-58.
- Özkol, E. , Çelik, M. & Gönen, S. (2005). Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve muhasebenin sosyal sorumluluğu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (27).
- Özyeşil, Z. (2011). *Öz-anlayış ve bilinçli farkındalık* (1. Basım). Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Özyürek, A., Kürtüncü, M., Sezgin, E., & Aylin, K. (2020). Üniversite öğrencilerinde çocuğa yönelik şiddete duyarlılık ile sorumluluk duygusu ve davranışı arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(1), 19-24.
- Parke, R. D., Roisman, G. I., & Rose, A. J. (2019). *Social development*. John Wiley & Sons.
- Pérez, A., & Rodríguez del Bosque, I. (2013). Measuring CSR image: Three studies to develop and to validate a reliable measurement tool. *Journal of Business Ethics*, 118, 265-286.
- Perls, F. S. (1971). *Gestalt therapy verbatim* (3rd Edition). Bantam Books, New York.
- Perls, F. S. (1981). *The gestalt approach & eye witness to therapy* (5th Edition). New York: Bantam Books.
- Pircher Verdorfer A. & Arendt, J. (2018). Mindfulness as a Building Block for Servant Leadership. D. van Dierendonck ve Patterson, K. (Ed.), *Practicing Servant Leadership: Developments in Implementation*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Pritchard, S. M. (1984). Cognition and affect in moral development: A Critique of Lawrence Kohlberg. *Journal of Value Inquiry*, 18, 35-49.
- Reibel, D. & McCown, D. (2020). Mindfulness-based Stress Reduction. I. Ivtzan (Ed.), *Handbook of Mindfulness-Based Programmes: Mindfulness Interventions from Education to Health and Therapy*. New York: Routledge,

- Rest, J. R. (1983). Morality. P. H. Mussen, J. Flavell, & E. Markman (Ed.). Handbook of child psychology: c. 3. *Cognitive development* (4. baskı, s. 556-629). New York: Wiley.
- Rogers, H. & Maytan, M. (2019). *Mindfulness for the next generation: Helping emerging adults manage stress and lead healthier lives* (Second edition). New York: Oxford University Press.
- Salkovskis, P. M., & Forrester, E. (2002). Responsibility. *Cognitive Approaches To Obsessions And Compulsions*, 45-61.
- Santrock, J.W. (2014). *Ergenlik* (14.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarı, S., & Dağ, İ. (2009). Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği, Endişe ile İlgili Olumlu İnançlar Ölçeği ve Endişenin Sonuçları Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması, geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 261-270.
- Shapiro, E. & Shapiro, D. (2019). *The unexpected power of mindfulness and meditation*. New York: Ixia Press.
- Shapiro, S. L., Carlson, L. E., Astin, J. A. & Freedman, B. (2006). Mechanisms of mindfulness. *Journal of Clinical Psychology*, 62(3), 373-386.
- Sherif, M. (1937). An experimental approach to the study of attitudes. *Sociometry*, 1, 90-98. doi: 10.2307/2785261
- Siegel, J. D. (2010). *The mindful nyanaponika therapist*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Singh, A. K. (2021). *The comprehensive history of psychology* (8th Revised Edition). Delhi: Motilal Banarsidass Publishing House.
- Song, Y. & Lindquist, R. (2015). Effects of mindfulness-based stress reduction on depression, anxiety, stress and mindfulness in Korean nursing students. *Nurse Education Today*, 35(1), 86-90.
- Stahl, B. & Goldstein, E. (2019). *A mindfulness-based stress reduction workbook*. Oakland: New Harbinger Publications.
- Sunar, D. (2002). Psychology of morality. *Psychology*, 8, 1-2002.
- Şahan, B. (2011). Okul öncesi 5-6 yaş grubu öğrencilerin sorumluluk kazanma düzeylerinin öğretmen ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

- Şengün, M. (2007). Ahlaki gelişimin psiko-sosyal dinamikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(23), 201-221.
- Şimşek, B. (1999). Yöneticilerin çalışanlara karşı etik sorumlulukları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (3).
- Tdk, (2022). <https://Sozluk.Gov.Tr/Sorumluluk/> Erişim Tarihi: 20.02.2023.
- Tdk, (2022). [https://Sozluk.Gov.Tr/ Ahlak/](https://Sozluk.Gov.Tr/Ahlak/) Erişim Tarihi: 01.03.2023.
- Terzioğlu, Z. A. & Çakır, S. G. (2020). Effectiveness of a mindfulness-based skill development program on elite archers' mental skills and mindfulness levels. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 303-316.
- Terzioğlu, Z. A. & Çakır-Çelebi, S. G. (2021). Covid-19 Pandemi Döneminde Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik İyi Oluş ve Yaşam Doyumunu Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi. E. Hamarta, C. Arslan, S. Çiftçi ve M. Uslu (Ed.) *Akademik Araştırmalar 2021* (92-100). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Terzioğlu, Z. A., Yıldız, M. & Çakır, S. G. (2020). Examining the effectiveness of mindfulness based training program on female handball players' psychological skills and coping with stress strategies. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 22(1), 30-37.
- Thomas, B. (2019). *Creative coping skills for teens and tweens: Activities for self care and emotional support including art, yoga, and mindfulness*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Turan, Ş. (2019). Dindarlık ile sorumluluk ve öz düzenleme arasındaki ilişki: Çukurova üniversitesi örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Turiel, E. (2002). *The culture of morality: Social development, context and conflict*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Türegün, C. A. (2017). Yetişkinlerde Cinsel Doyum İle Suçluluk Ve Utanç Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkdoğan, T. (2015). Gerçeklik terapisi müdahalelerinin okullardaki etkililiği: ilkokul ve ortaokul öğrencilerine yönelik bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 81-105.
- Uyar, M. (2010). Muhasebecilerin bilişsel ahlaki gelişim seviyelerinin, etik karar ve mesleki bağlılıkları üzerindeki etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Van Deurzen, E. (2019). *The wiley world handbook of existential therapy*. New Jersey: Wiley-Blackwell (2019).
- Van Gordon, W., Shonin, E., Sumich, A., Sundin, E. C. & Griffiths, M. D. (2014). Meditation Awareness Training (MAT) for psychological well-being in a sub-clinical sample of university students: A controlled pilot study. *Mindfulness*, 5(4), 381-391.
- Vasudevan, S. & Reddy, J. K. (2019). The Impact of Trait Mindfulness on Perceived Stress among Adults. S. M. Makvana ve A. P. Patel (Ed.), *The International Journal of Indian Psychology*, 7 (1), 109-129.
- Watson, G. (1996). Two faces of responsibility. *Philosophical Topics*, 24(2), 227-248.
- Watson, G. (1996). Two faces of responsibility. *Philosophical Topics*, 24(2), 227-248.
- Watson, J. (2008). Yapılandırmacı eğitim ve öğrenme zorlukları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49 (2).
- Widhiastuti, R., Setiyani, R., & Kardiyem Rahmaningtyas, W. (2019). The role of responsibility feeling in mediating the effects of the environmental education course, socio-economic conditions, and awareness as the caliph on environmental behavior. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 1(33), 53-62.
- Widhiastuti, R., Setiyani, R., Kardiyem Rahmaningtyas, W. (2019). The role of responsibility feeling in mediating the effects of the environmental education course, socio-economic conditions, and awareness as the caliph on environmental behavior. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 1(33), 53-62.
- Widhiastuti, R., Setiyani, R., Kardiyem, & Rahmaningtyas, W. (2019). The role of responsibility feeling in mediating the effects of the environmental education course, socio-economic conditions, and awareness as the caliph on environmental behavior. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 1(33), 53-62.
- Wubbolding, R. (2015). *Gerçeklik terapisi*. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Xie, R. (1990). The Ohio State University. United States.

- Yalman, İ. N., & Özkaynar, K. (2018). Öğrencilerin özgüven seviyeleri ile mesleki başarı düzeyleri arasındaki ilişki: Cumhuriyet Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(1), 223-233.
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.
- Yaşaroğlu, C., Kaya, A.G.M.S., & Bozkurt, A.G.M. (2018). Kişisel Sorumluluk Ölçeği (KSÖ)'nin Türkçe Uyarlaması: Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(71), 365-373.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi* (18. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıkılmaz, M. & Güdül, M. D. (2015). Üniversite öğrencilerinde yaşamda anlam, bilinçli farkındalık, algılanan sosyoekonomik düzey ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(16), 297-315.
- Yıldızdöken Ç. (2017), Heidegger'de Dasein'in varlığı ve zaman meselesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 162-168.
- Yılmaz, F. (2021). Ahlaki Karakter Kavramı ve Psikolojik Bileşenleri. *Başkent University Journal of Education*, 8(1), 238-252.
- Yontef, G. M. (1979). Gestalt therapy: Clinical phenomenology. *Gestalt Journal*, 2(1), 27- 45.
- Zhang, Q., Liu, C., Wang, Z., & Yang, Z. (2020). The college students' sense of responsibility for innovation and entrepreneurship. *Frontiers in Psychology*, 11(2049).
- Zhang, Q., Liu, C., Wang, Z., & Yang, Z. (2020). The college students' sense of responsibility for innovation and entrepreneurship. *Frontiers in Psychology*, 11(2049).
- Zhang, Q., Liu, C., Wang, Z., & Yang, Z. (2020). The college students' sense of responsibility for innovation and entrepreneurship. *Frontiers in Psychology*, 11(2049).
- Zinker, J. C. (1998). *In search of good form: Gestalt therapy with couples and families* (2nd Edition). Cleveland: GICpress,
- Zümbül, S. (2021). Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 155- 194.

Ekler

Ek-1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli katılımcı,

Yakın Doğu Üniversitesi, Klinik Psikoloji tezli yüksek lisans çalışması kapsamında yürütülen "Sanatçıların ve sanatçı olmayanların sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerini karşılaştırmak bu çalışmanın amacıdır. Bu çalışma kapsamında, demografik bilgi formu ve üç ölçek göreceksiniz. Sosyo demografik bilgi formu, sizin cinsiyet, yaş, mesleğiniz ve eğitiminiz ile ilgili bilgiler gibi demografik özellikleriniz hakkındaki soruları içermektedir. Diğer ölçekler ise; farkındalık algınızı ve ahlaki kimliğinizi ve kişisel sorumluluğunuzu ölçmek amaçlıdır.

Ölçeklerde doldurduğunuz veriler ile çalışmaya katkı sağlamanız planlanmıştır. Sorulara vereceğiniz yanıtlar sonrasında, diğer katılımcıların verileri ile birlikte, istatistiksel olarak değerlendirilecektir. Yanıtlarınız sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. İçten yanıtlar vermeniz araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini arttıracaktır. Herhangi bir sorunuz olursa, çalışmanın araştırmacısı ile iletişime geçebilirsiniz.

Katılımınız için teşekkürler.

Araştırmacı: Lütfü Murat Üçkardeşler	Tez Danışmanı: Dr. Bingül Subaşı
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans	Harmancı
Öğrencisi	Yakın Doğu Üniversitesi Öğretim Üyesi
mrt3kardeslerdrive@gmail.com	bingul.subasi@neu.edu.tr

0532 481 70 98

Ek-2. Aydınlatılmış Onam Formu

Değerli katılımcı,

Bu çalışma ve formlar, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimsel Enstitüsü Klinik Psikoloji Bölümü tarafından yürütülmekte olan araştırmanın bir bölümüdür. Ankete katılım gönüllülük esasına dayalıdır. "Sanatçıların ve sanatçı olmayanların sorumluluk, farkındalık ve ahlaki kimlik özelliklerinin karşılaştırılması." konulu çalışmanın amacı, sanatçıların ve sanatçı olmayanların adı geçen konularda aralarındaki farkları araştırıp incelemek ve değerlendirmektir. Toplanan veriler, sanatçıların ve sanatçı olmayanların farkındalık algıları, kişisel sorumluluk duyguları ve ahlaki kimlikleri arasındaki farklılıkları tespit edecek ve sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Kimliğiniz, kişisel bilgileriniz veya öykünüz ile ilgili hiçbir bilgi, gizlilik ilkeniz nedeniyle bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacaktır. Çalışmanın tamamlanmasının ardından, form ve ölçeklerdeki bilgiler anonimleştirilerek saklanacak ve kişisel bilgiler veri tabanından silinecektir. Anketi cevaplayarak araştırmaya gönüllü katılmış olursunuz. İstedikiniz zaman araştırmadan çekilebilirsiniz. Araştırmadan çekilen katılımcıların bilgileri de silinip araştırmada kullanılmayacaktır. Çalışma öncesinde, sırasında veya sonrasında tüm sorularınız için, ayrıca araştırmanın sonuçlarını öğrenmek için aşağıdaki iletişim bilgilerinden ulaşabilirsiniz.

Katılımınız için teşekkürler.

Araştırmacı: Lütfü Murat Üçkardeşler	Tez Danışmanı: Dr. Bingül Subaşı
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans	Harmanı
Öğrencisi	Yakın Doğu Üniversitesi Öğretim Üyesi
mrt3kardeslerdrive@gmail.com	bingul.subasi@neu.edu.tr

0532 481 70 98

Bu formu imzalayarak bu araştırmaya gönüllü katılımcı olarak katkı sağlamayı kabul etmiş olacaksınız.

İmza: _____

Tarih: ____ / ____ / 2023

Ek-3. Sosyo-Demografik Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu)

Cinsiyet: Kadın Erkek

Yaş: 18-30 Yaş Arası 31-40 Yaş Arası 41-55 Yaş Arası
56- 65 Yaş Arası 66 Yaş ve Üstü

Eğitim Durumu: İlkokul Ortaokul Lise
Yüksek Okul Üniversite Yüksek Lisans

Meslek: Sanatçı Sanatçı Değil

Ek-4. Ahlaki Kimlik Ölçeği

Aşağıdaki sorular ile tercihleriniz, algularınız, fikirleriniz ve eylemleriniz sorulmaktadır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur ve insanlar fikirlerinde farklılık gösterir. Lütfen her bir maddeye uygun bulduğunuz cevabı işaretleyiniz. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve ne derecede uygun olup olmadığını belirtiniz: (1 = Benim için tamamen yanlış 2 = Benim için çoğunlukla yanlış 3 = Benim için kısmen yanlış 4 = Kararsızım 5 = Benim için kısmen doğru 6 = Benim için çoğunlukla doğru 7 = Benim için tamamen doğru)

No	Maddeler	Benim İçin Tamamen Yanlış (1)	Benim İçin Çoğunlukla Yanlış (2)	Benim İçin Kısmen Yanlış (3)	Kararsızım (4)	Benim İçin Kısmen Doğru (5)	Benim İçin Çoğunlukla Doğru (6)	Benim İçin Tamamen Doğru (7)
1.	Sorumluluğumda olan görevi tamamlamaktan dolayı huzur duyarım.							
2.	Hiç tanımadığım birinin derdiyle dertlenebilirim.							
3.	Kendim için istediklerimi, başkaları için de isterim.							
4.	Sosyal medyada biri hakkında çıkan habere inanmadan önce sorgularım.							

Ek-6. Kişisel Sorumluluk Ölçeği

No	Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
1.	Sinirlendiğim zaman insanlara bağırırım.					
2.	Bazen kaba ve çılgın olur başkalarının hoşlanmayacağı şeyler yaparım					
3.	Davranışlarımı kontrol edemem.					
4.	Ben çok düzenli bir insanımdır.					

Ek-5. Philadelphia Farkındalık Ölçeği

No	Maddeler	Hiçbir Zaman (1)	Nadir en (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her Zaman (5)
1.	Akımdan geçen düşüncelerin farkındayım.					
2.	Başkalarıyla konuşurken onların yüz ve beden ifadelerini fark ederim.					
3.	Duş alırken suyun vücudumdan nasıl akıp gittiğinin fark ederim					
4.	Ürktüğüm zaman bedenimde ne olup bittiğini fark ederim.					

Ek-7. Ölçek Kullanım İzinleri

Ahlaki Kimlik Ölçeği İzni

17:22 M M M M • 64% 64%

← [Download] [Trash] [Envelope] [More]

 Betul Kurum 5 gün önce
Alıcılar: ben ▾

Kıymetli Murat Hocam merhaba,

Çalışmanızda başarılar ve kolaylıklar diliyorum. Ölçeği kullanmanızdan memnuniyet duyuyorum. Dosyayı iletiyorum. Rica ederim.

İyi Çalışmalar

Betül KÜRÜM YILDIRIM

mrt mrt <mrt3kardeslerdrive@gmail.com>, 9 Ara 2022 Cum, 18:09 tarihinde şunu yazdı:

[Alıntılanan metni göster](#)

 AHLAKİ KİM...ÇEĞİ.docx [Download] [Share]

 mrt mrt 9 Ara
Değerli Betül Hocam, Çok teşekkür ederim çabuk yanıtınız ,iziniz ve zarif mesajınız için.

[Envelope] 99+ [Video]

[Home] [App Store] [Back]

Kişisel Sorumluluk Ölçeği İzni

17:25   • %63

←

 Siyabend Kaya Evveldi gün
Alıcılar: ben ▾

Sevgili Murat merhaba,

Tabiki ölçeği tezinde veya dilediğin herhangi bir akademik çalışmada kullanabilirsin.
Sorma nezaketini gösterdiğin için ben teşekkür ederim.

Makale için şu linke tıklayabilirsin:
https://www.researchgate.net/publication/326468216_Kisisel_sorumluluk_olceginin_KSO_Turkce_uyarlamasi_Guvenirlik_ve_gecerlik_calismasi

Ölçeğin veri toplamaya hazır halini de bu mailin ekine iliştiyorum.

Çalışmada kolaylıklar ve başarılar diliyorum.
Sevgiler,
Siyabend.

[Alıntılanan metni göster](#)

--

M. Siyabend KAYA (PhD - Counselling Psychology)
-->Candidate Academic at **Abdullah Gül University**,
Psychology Department
--> PhD Student & Researcher at the **University of Reading**, School of Psychology and Clinical Language Sciences
For the Academic Page: <https://psyw4.agu.edu.tr/faculty-1>
For the NRG_Lab Page: <https://www.mccabe-nrg-lab.com/>

 Kişisel soru...ölçeği.docx

||| ○ <

Philadelphia Farkındalık Ölçeği İzni

 Hilal Çelik 5 Kas
Alıcılar: ben ▾

Merhaba. Öncelikle başarılar dilerim. Ölçeği tüm çalışmalarında kullanabilirsin. Ölçek ile ilgili tüm bilgiler makalede yer almaktadır. Takıldığın bir yer olursa sorabilirsin

[Alıntılanan metni gizle](#)

2022-10-24 19:00, mrt mrt yazmış:
> Değerli Hilal Hocam merhaba
>
> Umarım iyisinizdir.
>
> Ben Murat Üçkardeşler.
>
> Yakın Doğu Üniversitesinde Klinik Psikoloji Yüksek Lisansı son sınıf öğrencisiyim.
>
> Tez konum " Sanatçıların ve sanatçı olmayanların gerçeklik, farkındalık ve benlik algılarındaki farklılıkların araştırılması."
>
> Tezimde farkındalık algısı üzerine araştırma yaparken "Philadelphia Farkındalık Ölçeği" nin Türkçe uyarlamamızı kullanabilmem için izninizi rica ediyorum.
>
> Bu konuda bana onay verebilerseniz çok sevinirim.
>
> Teşekkür ederim.
>
> Saygılarımla
>
> L.Murat Üçkardeşler

Ek-8. Etik Kurul İzni**BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU**

09.01.2023

Sayın Lütfü Murat Üçkardeşler

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2022/1506 proje numaralı ve **“Profesyonel Sanatçı Olan ve Olmayan Bireylerin Sorumluluk, Farkındalık ve Ahlaki Kimlik Özelliklerinin Karşılaştırılması”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Aşkın KIRAZ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Koordinatörü

Ek-9. İntihal Raporu**Turnitin Originality Report**

Processed on: 22-May-2023 10:41 EEST

ID: 2099035732

Word Count: 17190

Submitted: 1

**SANATÇILARIN VE SANATÇI OLMAYANLARIN
SORUMLULUK, FARKINDALIK VE AHLAKİ KİMLİK
ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI *By Lütfü Murat
Üçkardeşler***

Similarity Index

13%

Similarity by Source

Internet Sources: 12%

Publications: 2%

Student Papers: 5%

1% match (Internet from 12-May-2023)

<http://docs.neu.edu.tr/library/9551749570.pdf>

1% match (Internet from 26-Mar-2023)

https://www.researchgate.net/publication/361534125_A_Moral_Look_at_the_Concept_of_Identity_Development_of_Moral_Identity_Scale_and_Investigation_of_Psychometric_Properties

1% match (Internet from 10-Oct-2022)

<http://acikerisim.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/10196/10487147.pdf?isAllowed=y&sequence=1>

1% match (student papers from 11-May-2023)

Submitted to Beykent Üniversitesi on 2023-05-11

1% match (Internet from 13-Dec-2015)

<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2321/280656.pdf?s>

ÖZGEÇMİŞ

Lütfü Murat Üçkardeşler, 1970 yılında İzmir'de doğdu. İlk ve orta öğrenim hayatını 1986 yılında tamamladı. 1989 yılında TRT'nin spikerlik sınavlarını kazandı ve TRT bünyesinde yetiştirildikten sonra spikerlik ve seslendirme çalışmaları yapmaya başladı. 1990 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Opera Şan bölümünden mezun oldu. 1997 yılından itibaren ATV ve Digitürk kanallarda seslendirme, editör ve TV format üretim ve yönetim kadrolarında çalışmalar yapmaya başladı. 2001 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikal Şan bölümünden mezun oldu. 2020 yılında Ankara Başkent Üniversitesi'nde Yaşam Koçluğu eğitimlerine katılıp sertifika alarak kişisel gelişim alanında çalışmalar yapmaya başladı. 2021 yılında Yakın Doğu Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji tezli yüksek lisans programına katıldı. Halen eğitimine devam etmektedir.